

MISJONSHØGSKOLEN

”...TIL ET HELLIG LIV.”

- EN UNDERSØKELSE AV BEGREPET HELLIGHET
I PAULUS’ FORMANINGER.

MASTRAVHANDLING I TEOLOGI

30 – MOPG

Det nye testamente

AV

BJARTE HETLEBAKKE

STAVANGER

NOVEMBER 2013

Takk til...

...professor Jostein Ådna for inspirerende og entusiastisk veiledning og interessant undervisning i Det nye testamente.

...personalet på MHS, både på biblioteket og i administrasjonen, for god hjelp i nød. Samtidig takk til NLA Høgskolen og Gunnar Johnstad m.fl. som la grunnlaget for min utdanning i teologi.

...gode venner på biblioteket: Fredrik Stormark, Veronika Palus, Lina Haaland, Johnny Leikvoll Hilde Sande og Simon Wallem Dahl for god kaffe, "second breakfasts", lange lunsjer og både saklige og usaklige samtaler.

...min tålmodige og gode kone, Astrid Hetlebakke, som har latt meg bruke sommerferien på å skrive og som har vært korrekturleser. Og min sønn Daniel Hetlebakke, som har motivert meg til å skrive bare ved å være til.

...mine foreldre, Magne og Linda Marie Hetlebakke, for oppmuntring og interesse.

...ikke minst: "svigers", Ansgar og Marit Elise Holen, som har lånt meg rom til å skrive i fred og ro hjemme hos seg.

...Jesus - Takk for all din fødsels glede,
takk for alt ditt guddomsord,
takk for dåpens hellig væte,
takk for nåden på ditt bord!
Takk for dødens bitre ve,
takk for din oppstandelse,
takk for himlen du har inne,
der skal jeg deg se og finne.¹

---

¹ Kingo, "Som del gyldne sol frembryter", *Norsk Salmebok*, nr. 172 v. 7.

Innholdsfortegnelse

Forkortelser	6
Kapittel 1 - INNLEDNING.....	7
1.1 Innledning.....	7
1.1.1 Bakgrunn	7
1.1.2 Problemstilling.....	7
1.1.3 Kildetekster.....	7
1.1.4 Disposisjon for avhandlingen.....	7
1.2 Introduksjon	8
1.2.1 Ordet og begrepet hellighet i vår tid.....	8
Kapittel 2 - HELLIGHET I DET GAMLE TESTAMENTE.....	9
2.1 Hellighet i Det gamle testamente	9
2.1.1 En hellig Gud	10
2.1.2 Et utvalgt og hellig folk	12
2.1.3 Et hellig presteskap	13
2.2 Leviticus	14
2.2.1 Hellighet og renhet/urenhet i Leviticus	15
2.3 Hellighetsloven.....	18
2.3.1 Innledning.....	18
2.3.2 Oversikt over temaer i H	19
2.3.3 Hovedtema i H – Hellighet til folket.....	19
2.3.4 – Kultisk og etisk hellighet	21
2.3.5 Leviticus 19	22
2.4 Oppsummering	25
Kapittel 3 - HELLIGHET I PAULUS' FORMANINGER	26
3.1 Hellighet i Det nye testamente	26
3.2 Hellighet i Paulus' formaninger	27
3.2.1 Metode.....	27
3.2.2 Parenese eller paraklese?	28
3.3. 1 Tessalonikerbrev 4,1-8	29
3.3.1 Innledning.....	29
3.3.2 Ønskebønnene	30

3.3.3 Teksten.....	32
3.3.4 Inndeling og kommentar til oversettelsen	32
3.3.5 Kommentar versene 1 og 2.....	32
Vers 1.....	33
Vers 2.....	33
3.3.6 Kommentar til versene 3-8	34
Vers 3.....	34
Ekskurs I - Ordet ἁγιασμός i 1 Tessalonikerbrev 4.....	35
Vers 4.....	36
Vers 5.....	39
Vers 6a.....	39
Vers 6b.....	40
Vers 7.....	41
Vers 8.....	41
3.3.7 Oppsummering	42
3.4 Romerbrevet 12,1-2.....	43
3.4.1 Innledning.....	43
3.4.2 Kultbegrep og offertanke i Romerbrevet.....	44
3.4.3 Teksten.....	45
3.4.4 Kommentar til versene 1 og 2.....	45
Vers 1.....	45
Ekskurs II – Kjennetegn, egenart og grunnlag i Paulus' paraklese.	47
Kjennetegn.....	47
Egenart og grunnlag	48
Oppsummering Ekskurs II.....	52
Vers 2.....	52
3.4.5 Oppsummering Romerbrevet 12,1-2	53
3.5 1 Korinterbrev 5-6	54
3.5.1 Innledning.....	54
3.5.2 1 Korinterbrev 5 – Utvisning fra menighetsfellesskapet.....	56
Oppsummering	59
3.5.3 1 Korinterbrev 6,1-11 – Rettssaker mellom kristne	59
Ekskurs III – Laste- og dydskataloger i Paulus' paraklese.	62
Lastekataloger.....	62

<i>Dydskataloger</i>	62
<i>Funksjon og tidsverdi</i>	63
<i>3.5.4 1 Korinterbrev 6,12-20 – Kroppen tilhører Herren</i>	63
<i>3.5.5 Kort kommentar til 1 Korinterbrev 7,12-14</i>	66
<i>3.5.6 Oppsummering 1 Korinterbrev 5-6 (og 7,12-14)</i>	67
3.6 Oppsummering - kapittel 3	67
Kapittel 4 - KONKLUSJON OG UTBLIKK	69
4.1 Oppsummering og konklusjon	69
4.1.1 Oppsummering	69
4.1.2 Konklusjon.....	70
4.2 Utblikk/applikasjonsverdi	70
4.2.1 Hellighet som etisk grunnlag i Sammen	71
Bibliografi	75
Kilder.....	75
Oppslagsverk og hjelpemidler.....	75
Kommentarer.....	76
Vitenskaplig sekundærlitteratur	77
Internett	79

Forkortelser

AB - Anchor Bible.

ABD - Anchor Bible dictionary.

BDAG - A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature.

BDB - A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament.

BNTC - Black's New Testament Commentaries.

Bibel 2011 – Norsk Bibelselskaps oversettelse fra 2011.

CA - Confessio Augustana

EDNT - Exegetical dictionary of the New Testament.

LXX - Septuaginta

NA27 - Novum Testamentum Graece, Nestle –Aaland 27. Utgave.²

NDT - New Dictionary of Theology.

NB 30 - Norsk Bibelselskaps oversettelse fra 1930.

NICNT - The New International Commentary on the New Testament.

NICOT - The New International Commentary on the Old Testament.

NIGTC - The New International Greek Testament Commentary.

TDOT - Theological dictionary of the old testament.

TDNT - Theological dictionary of The New Testament.

NTS - New Testament Studies.

NTT - Norsk Teologisk Tidsskrift.

TTK - Tidsskrift for teologi og kirke.

WBC - Word Biblical Commentary.

---

² På tross av at NA28 nettopp er utkommet og står på leseplassen min, bruker jeg NA27 i min avhandling da dette er utgaven på min databibel, Accordance Biblesoftware 10.3.1.

Kapittel 1

INNLEDNING

1.1 Innledning

1.1.1 Bakgrunn

I februar 2013 kom utredningen *Sammen – Samliv og samlivsordninger i et kirkelig perspektiv*³ (heretter kalt *Sammen*). Nok en gang ble altså samlivsetikk satt på dagsorden, i alle fall for en liten stund. Utfallet av utredningen er kjent blant de interesserte: flertallet stemte for en tilråding av vigselsliturgi og forbønnsliturgi for homofile.⁴ Avgjørelsen har selvsagt sin begrunnelse i det arbeidet som er gjort i utvalget, der blant annet Paulus' argumenter i samlivsetiske spørsmål så å si er satt til siden, og hovedvekten er lagt på det skapelsesteologiske og det allmenne.⁵ Et mindretall påpeker viktigheten av Den Hellige Ånds betydning, og her kommer begrepet hellighet hos Paulus inn. Skarsaune har tidligere skildret mangelen på dette perspektivet i kristen etikk i artikkelen "Et glemt motiv i Paulus etikk?"⁶ De to sidene (40-41) i *Sammen* og Skarsaune sin artikkel danner en slags ramme for min oppgave. Jeg ønsker altså å ta ett steg tilbake fra de konkrete samlivsetiske spørsmålene for å undersøke nærmere hellighetsperspektivet i paulinsk etikk.

1.1.2 Problemstilling

Undersøke hva som ligger i begrepet hellighet hos Paulus og hvordan han bruker begrepet i sine formaninger.

1.1.3 Kildetekster

En masteroppgave må begrenses, jeg har derfor valgt ut tre tekster som blir undersøkt i denne oppgaven. Rom 12,1-2; 1 Tess 4, 1-8 og 1 Kor 5-6 (7,12-14). Ikke alle disse perikopene vil bli gjenstand for samme eksegesemetode. I innledningen til hver av tekstene gjør jeg rede for tolkningsmetoden.

1.1.4 Disposisjon for avhandlingen

Jeg vil i kapittel 2 begynne med en presentasjon av hellighetsbegrepet i GT, med vekt på Leviticus. Deretter går jeg over til kapittel 3, der Paulus og de tre kildetekstene blir undersøkt.

---

³ *Sammen - Utredning fra et utvalg oppnevnt av Bispemøtet i Den norske kirke, Bispemøtet. Den norske kirke. Oslo, 2013.*

⁴ *Ibid.* s 88.

⁵ *ibid.* s 40-41.

⁶ Skarsaune, Oskar. "Et glemt motiv i Paulus' etikk?", 33-43.

Dette er hoveddelen i avhandlingen. I kapittel 4 vil jeg samle trådene og konkludere, samt prøve å ha et avsluttende blikk ut. Fordi *Sammen* utkom i vår (2013) vil det være naturlig å bruke denne som utgangspunkt for et aktuelt utblikk.

1.2 Introduksjon

1.2.1 Ordet og begrepet hellighet i vår tid

Det norske ordet hellig stammer fra det gammelnorske ordet *heilagr* og har grunnbetydningen ”heldbringende, lykkebringende”.⁷ Allerede før kristen tid har det nok hatt betydningen ”indviet”.⁸ Men hva er egentlig hellighet? En klassiker innen dette temaet er Rudolph Ottos *The Idea of the Holy*.⁹ I dette kjente religionsfilosofiske verket søker han å analysere menneskets opplevelse av det hellige som et ikke-etisk begrep, innenfor ”...the sphere of religion”.¹⁰ Han definerer hellighet blant annet som noe ”wholly other”¹¹ (jf. innviet).

Hellighet er et religionsbegrep, og alle religioner har sine helligheter. Jeg kan nevne kjente eksempler som de hellige kuene i India, Mekka i Saudi Arabia som er hellig for muslimer, Abrahams grav i Hebron som er hellig for både jøder og muslimer. Vi har helligdager i Norge. Færre og færre kjenner dem, men de fleste vet nok hva et helligdagstillegg er. Siden ”9/11” har man snakket mye om hellig krig og hellige krigere.

Religions- og hellighetsbegrepet kan bli nokså utvidet om man også tar med at for en Brann-supporter vil kanskje Stadion være en slags ”hellig grunn”. Går man tur på Oslos beste vestkant, kan man kanskje høre en far si til sin sønn: ”Porschen er hellig, den rører du ikke!”. Hva som er hellig, er altså både noe allment, men også individuelt. Ordet har mange assosiasjoner, og de er ikke nødvendigvis bare positive. Dette gjelder for eksempel om vi ser på begrepet i en kristen sammenheng. I Det nye testamente kalles de første kristne ofte ”de hellige”.¹² I sin avskjedsforelesning på Menighetsfakultetet sier Hans Kvalbein, nok med rette, at ”...prøv å kalle de kristne i dag ’de hellige,’ og du merker straks at ordet bærer med seg negative konnotasjoner i retning av skinnhellighet og hykleri. Positive bibelske begreper som *hellig* og *from* har ikke god gjenklang i vår tids omtale av kristne.”¹³ Hva skal vi da med hellighet i etikken? Det skal vi se på nå...

---

⁷ Falk og Torp, *Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog*, 283.

⁸ Ibid., 283.

⁹ Otto, *The Idea of the Holy*, 25.

¹⁰ Ibid., 5.

¹¹ Ibid., 25.

¹² Se for eksempel Rom 1,7.

¹³ Kvalbein, *En hellig, verdensvid kirke – hva betyr det at kirken kalles ’hellig’?*, 2.

Kapittel 2

HELLIGHET I DET GAMLE TESTAMENTE

I dette kapittelet vil jeg undersøke hellighetsbegrepet i Det gamle testamente. På grunn av den begrensede plass til stoff en slik oppgave som dette har, er ikke dette en grundig gjennomgang av hellighetsbegrepet i Det gamle testamente, men et utvalg.¹⁴ Jeg vil se nærmere på det språklige ved begrepet, dernest kort omtale hellighetsbegrepet generelt, samt Guds, prestenes og folkets hellighet og til sist se nærmere på Hellighetsloven i Leviticus 17-26.

2.1 Hellighet i Det gamle testamente

Roten til det hebraiske ordet for hellighet er קדש. Ordbokdefinisjonen av den mulige originale betydningen av ordstammen er ”separation, withdrawal.”¹⁵ Det hersker imidlertid ikke full enighet om dette, men flertallet holder med Baudissin’s teori om at קדש og קר (å dele) er nært beslektet.¹⁶ Milgrom ser ut til å stille seg bak denne teorien ”In sum, the root *qds* in all its forms [...] bears the basic meaning ’set apart for God, ’...’¹⁷ Å skille ut er en gjennomgående skildring av Guds gjerninger blant annet i Pentateuken. John G. Gammie skriver i sin bok *Holiness in Israel* at ”Holiness demands separation”.¹⁸ Det å avsondre er en viktig del av Mary Douglas sin teori om spisereglene i Leviticus 11 (som vi skal komme tilbake til nedenfor¹⁹). Avsondre ifra hva da? Jo, fra det som er ikke-hellig og urent. David P. Wright beskriver hellighet i Det gamle testamente slik:

In the OT, holiness is a positive cultic or moral condition of God, things, places, and time. It may be an inherent condition or achieved through ritual means. It is defined on the one hand as that which is consistent with God and His Character, and on the other as that which is threatened by impurity [...] In the Hebrew Bible, the most extensive material about holiness is in the Priestly writings of the Pentateuch.²⁰

Nettopp de prestelige delene av Pentateuken legger stor vekt på det å skille ut. I skapelsen skiller Gud lyset fra mørket (Genesis 1,4), vannet fra hvelvingen (1,7) og vannet fra landet

---

¹⁴ Både steder, ting, klær, tider og mennesker som nasireere kalles hellige i GT. Jeg velger kun det jeg ser har relevans for oppgaven min.

¹⁵ BDB. 871.

¹⁶ Kornfeld, ”קדש”, i *TDOT*, 521-545. 523.

¹⁷ Milgrom, *Leviticus*, i AB-serien, 1712.

¹⁸ Gammie, *Holiness in Israel*. 9.

¹⁹ Se nedenfor under 2.2.1 Hellighet og renhet/urenhet i Leviticus.

²⁰ Wright, ”Holiness – Old Testament”, i *ABD*, 237-249. 237.

(1,9-10). Og ikke minst: ”Gud velsignet den sjuende dagen og *helliget* den [min utheving].”²¹ (Sabbaten og høytidene er viktige temaer i Hellighetsloven.) Gud velger seg Abraham, som han befaler å reise vekk fra sitt land og slekt og bli til et stort folk (Genesis 12,1 ff). I alt som skjer er det Gud som handler, Gud som avgrenser og dermed definerer hva som er hellig.

Hva som er hellig kan også bestemmes ved å definere hva som ikke er hellig, altså urent. Dette skal vi komme tilbake til nedenfor.

2.1.1 En hellig Gud

Gud er hellig. Gordon Wenham beskriver dette slik:

Holiness characterizes God himself and all that belongs to him: ”Be holy, for I am holy” (11:44-45; 19:2; 20:26). God’s name, which expresses his character, is holy (20:3; 22:2, 32). His name is profaned (desanctified) by idolatry, swearing falsely, and other sins (18:21; 19:12; 20:3; 21:6; 22:2). God demonstrates his holiness in judging sin (10:3; Num. 20:13). But apart from these remarks there is no explanation of what God’s holiness is in itself. *Holiness is intrinsic to God’s character* [min utheving].²²

Baruch J. Schwartz sier om Guds hellighet at ”the element of specialness and separation from others” er det som ”essentializes God’s holiness”.²³

Også Guds navn omtales som hellig. Hos mange av profetene finner vi navnet ”Israels Hellige”²⁴ og ”Den Hellige” er ett av mange navn på Gud som går igjen i Det gamle testamente.²⁵ Når Gud taler til sitt folk innleder han ofte med ”Jeg er HERREN din Gud, som førte deg ut av Egypt, ut av slavehuset”.²⁶ Som vi skal se, er ”Jeg er HERREN”²⁷ en setning som blir gjentatt gang på gang i Hellighetsloven, oftest alene, men og med påhenget ”...deres Gud”.²⁸ Etter en eller flere lover som folket skal holde, kommer det som en begrunnelse for at man skal holde loven som nettopp er blitt gitt. Wenham refererer i sitatet gjengitt ovenfor til Lev 19,2 der Gud selv sier ”...for jeg, Herren deres Gud, er hellig.”

Som Wenham sier er det ingen forklaring i Bibelen på Guds hellighet, på hvorfor nettopp han er hellig. Vi kan kanskje si at Guds hellighet er en opplagt selvsagthet i Bibelen. Og, ”[t]he source of holiness is assigned to God alone”²⁹ slik vi allerede har sett; Gud er den handlende, subjektet, når hellighet defineres fra det som er urent eller ikke-hellig.

²¹ Gen 2,3a – Gammie oversetter helliget med ”set it apart” (s.9).

²² Wenham, *The Book of Leviticus*, 22.

²³ Koltun-Fromm, *Hermeneutics of Holiness*, 32.

²⁴ Se for eksempel Jes 1,4; 5,19 m.fl.

²⁵ Job 6,10; Jes 40,25; 43,15; Es 39,7; Hos 11,9 osv.

²⁶ Ex 20,2.

²⁷ Se for eksempel Lev 18,5.6.21.

²⁸ Lev 18, 4.30.

²⁹ Milgrom, *Leviticus 17-22*, i serien AB, bind 3A, 1711-1712.

Hellighet definerer Guds innerste vesen, slik profeten Jesaja fikk se:

1 I det året da kong Ussia døde, så jeg Herren sitte på en høy og opphøyd trone, og kanten på kappen hans fylte tempelet. **2** Serafer sto overfor ham. Hver av dem hadde seks vinger. Med to dekket de ansiktet, med to dekket de føttene, og med to fløy de.

3 De ropte til hverandre:

”Hellig, hellig, hellig er HERREN Sebaot.

Hele jorden er full av hans herlighet.”

4 Røsten som ropte, fikk boltene i dørtersklene til å riste, og huset ble fylt av røyk. (Jes 6,1-4).

Jesaja får se Guds trone og høre serafenes lovsang til Herren. Denne teksten understreker Guds majestet og allmakt, noe som i Det gamle testamente ofte er assosiert sammen med Guds hellighet.³⁰ Men Gud er ikke bare den majestetiske og hellige som dweler på sin trone. ”Så sier han som er høy og opphøyd, han som troner evig, Den hellige er hans navn: i det høye og hellige bor jeg og hos den som er knust og nedbøyd i ånden. Jeg vil gi ånden liv hos dem som er bøyd ned, gi hjertet liv hos dem som er knust” (Jes 57,15). Gud er hos den som er knust og nedbøyd. Han *åpenbarer sin hellighet* for mennesker. I Det gamle testamente ser vi dette best i exodusfortellingene, der Gud befri israelfolket fra slaveri og undertrykkelse Egypt. Moses (som møter Gud på hellig grunn³¹) fører Guds utvalgte folk ut av slaveriet, ved Guds hjelp. Den hellige frelser sitt folk, og fører dom over egypterne, farao og deres guder. Moses og israelittene synger ”Hvem er du, herlig og hellig...” (Exodus 15,11b) til Gud etter redningen gjennom sivsjøen (Exodus 14).

Gud er altså hellig, og Gud handler slik han vil. Mennesker kan ikke fatte Guds tanker,³² men i hans åpenbare gjerninger kan hans hellighet sees, slik Moses og israelittene gjorde det.

Det er et annet viktig aspekt ved Guds hellighet som må nevnes, i forbindelse med Jesaja 6,3, nemlig det liturgiske; lovsangen. ”God is preeminently present in worship. The laws of sacrifice say repeatedly that the seremonies take place ’before the Lord’; the food offerings make ’a soothing aroma for the Lord’ (e.g., [Lev] 1:9, 13, 17; 2:9; 3:5).”³³ John Kleinig påpeker i sin artikkel ”Sharing in God’s holiness” at ”worship has to do with the mystery and reality of Gods holiness. The celebration of the liturgy is meant to teach us of

---

³⁰ Peterson, *Possessed by God*, 17.

³¹ Ex 3,5.

³² Jesaja 55,8-9.

³³ Wenham, *Leviticus*, 16.

God's holiness, initiate us to his holiness, and advance us in his holiness."³⁴ Lovsang og hellighet henger sammen og når man lovsynger er man nært på Guds hellighet.³⁵ Det er serafenes egne ord, himmelsk lovsang i bokstavlig forstand.³⁶ Lovsangen lærer oss Guds hellighet og en større bevissthet på det er med på å øke vår gudsfrykt. Dette er også et gjennomgående tema i mange av salmene i Salmenes bok.³⁷

Gudsfrykt er begynnelsen til visdom står det skrevet,³⁸ og begynnelsen til gudsfrykt er kanskje en erkjennelse av Guds hellighet.

2.1.2 Et utvalgt og hellig folk

Gud redder sitt folk fra farao og Egypt fordi de er hans utvalgte folk: "HERREN sa: 'Jeg har sett *mitt* [min utheving] folks nød i Egypt...'"³⁹ Forhistorien til det utvalgte folket er allerede nevnt: Gud velger Abraham til å bli stamfar for sitt folk. I Genesis 15 slutter Herren pakt med Abraham. Den blir gjentatt i kapittel 17 der også paktstegnet, omskjærelsen, blir gitt.⁴⁰ I denne pakten er det løftet om å bli et stort folk som gjelder. Det er tydelig en prosess som inneholder utvelgelse, avsondring. Guds folk skal ikke være som folkegruppene rundt dem (Lev18,2-3). Etter fortellingene om Abraham er det som om Gud glir litt i bakgrunnen av fortellingen, for så å vise seg igjen når folket blir undertrykket i Egypt. Folket har nå vokst seg tallrike, og Farao frykter det store og tallrike folket (Exodus 1,9). Etter utvandringen fra Egypt, ved foten av Sinai fjellet, får folket fornyet sitt paktsløfte med Gud. Det innebærer at folket må holde de bud som Gud gir:

1 Israelittene kom til Sinai-ørkenen i den tredje måneden etter at de hadde dratt ut av Egypt, på nymånedagen. **2** De brøt opp fra Refidim og kom til Sinai-ørkenen. Israelittene slo leir der i ørkenen, de slo leir foran fjellet. **3** Moses gikk opp til Gud. Da ropte HERREN til ham fra fjellet: "Dette skal du si til Jakobs hus og fortelle til israelittene: **4** Dere har sett hva jeg gjorde med egypterne, og hvordan jeg løftet dere på ørnevinger og bar dere hit til meg. **5** Hvis dere adlyder min røst og holder min pakt, skal dere være min dyrebare eiendom framfor alle andre folk; for hele jorden er min. **6** Dere skal være et kongerike av prester og et hellig folk for meg. Dette er de ordene du skal si til israelittene" (Exodus 19,1-6).

---

³⁴ Kleinig, "Sharing God's holiness", 1.

³⁵ Senere, i kristen tid blir nettopp lovsangen i Jes 6,3 viktig i nattverdliturgiens Sanctusdel, som vi enda bruker i mange kirker.

³⁶ Både i Jes 6,3 og Åp 4,8.

³⁷ Se blant annet Salmene 147-150.

³⁸ Ordsp 9,10.

³⁹ Ex 3,7.

⁴⁰ Gen 17,10-14.

”3 Moses kom og kunngjorde alle HERRENS ord og forskrifter for folket. Da svarte de samstemmig: ’Alt HERREN har sagt vil vi gjøre’ (Exodus 24,3).” Deres iver etter å holde budene og forskriftene varte ikke så lenge. Imens Gud gav Moses de detaljerte anvisningene om telthelligdommen, utstyret og presteskapet, gikk folket hen og fikk laget seg en gullkalv som de kunne danse rundt (Exodus 32). Allikevel holder Gud sitt løfte, og pakten fornyes i Exodus 34. Det er noe underlig ved dette, at Gud kaller et folk hellig, som mang en gang skal komme til å bryte hans bud og spotte hans navn. Det er nok ikke uten grunn at det hellige og utvalgte folket blant annet kalles ”trassig, som en trassig ku” av profeten Hosea (4,16). Men Gud holder trofast de løftene han har gitt, til tross for at folket er raske til å vende seg bort fra ham. Jeg avslutter denne delen om Guds hellige og utvalgte folk med et tekstavsnitt, som får tale for seg selv, om paktsforholdet som blir stiftet mellom Gud og israelfolket i Genesis og Exodus:

6 For du er et hellig folk for HERREN din Gud. Blant alle jordens folk har HERREN din Gud valgt deg til å være hans folk, hans dyrebare eiendom. 7 Når HERREN hadde godhet for dere og valgte dere ut, var det ikke fordi dere var større enn alle andre folk; for dere er det minste av alle folkene. 8 Men fordi HERREN elsket dere og ville holde eden han hadde sverget for deres fedre, førte HERREN dere ut med sterk hånd. Han fridde deg ut fra slavehuset, fra faraos, egypterkongens, hånd. 9 Så vit da at det er HERREN din Gud som er Gud, den trofaste Gud som holder pakten og viser kjærlighet i tusen ledd mot dem som elsker ham og holder hans bud, **10** men som straks gjengjelder og gjør ende på dem som hater ham. Han er ikke sen med å gjøre gjengjeld mot den som hater ham. **11** Så hold da fast ved de budene, forskriftene og lovene som jeg gir deg i dag, så du lever etter dem. (Deuteronomium 7,6-11)

Nå har jeg skrevet mest om utvelgelsen av folket. Som vist ovenfor henger utvelgelse og hellighet tett sammen. Allikevel er det først en spesiell gruppe blant det utvalgte folket som først blir helliget av Gud: prestene.

2.1.3 Et hellig presteskap

Blant objekter som er hellige står telthelligdommen med dets offerutstyr sentralt. Dette er utførlig beskrevet i Exodus 25-39, først detaljert om hva og hvordan det skal bygges og lages, og siden en detaljert beskrivelse av hvordan det ble gjort. (Det var nok viktig å understreke at det ble gjort akkurat slik Gud hadde sagt det skulle gjøres.) Blant offerutstyret er prestedrakten, både den Aron skulle ha og det som de andre prestene (sønnene hans) skulle gå med (Exodus 28,3-43). Midt i alle skildringene over offerutstyret kommer altså presteskapet inn i bildet. ”1 Blant israelittene skal du la din bror Aron og sønnene hans tre fram for å gjøre

prestetjeneste for meg. Det er Aron og sønnene hans, Nadab og Abihu, Elasar og Itamar. **2** Og du skal lage hellige klær til din bror Aron, til ære og pryd.”⁴¹

På samme måte som pakten mellom Gud og israelsfolket er evig,⁴² skal også ”[p]restedømmet...tilhøre dem som en evig ordning”.⁴³ I Exodus 29,1-35 gir Gud befaling om hvordan Aron og sønnene hans skal innvies, helliges,⁴⁴ til prestetjeneste. Dette skjer først etter at telthelligdommen er reist (Leviticus 8). Aron og sønnene hans blir vigslet ved å bli vasket med vann og kledd i prestedrakten (8, 6-9), deretter blir Aron salvet med olje: ”Noe av salvingsoljen helte [Moses] over Arons hode og salvet og helliget ham (8,12)”. De blir også stenet med blod.⁴⁵ Senere, i Hellighetsloven, kommer det nærmere bestemmelser for presteskapet som viser hvor vesentlig helligheten er for deres tjeneste. I Leviticus 21 blir prestene advart både mot å gjøre seg urene (21,1) og å vanhellige seg (22,4). ”De skal være hellige for sin Gud, og ikke vanhellige sin Guds navn, for de bærer fram HERRENS gaveoffer til mat for sin Gud. Derfor skal de være hellige. (22,6)” Prestene skal være hellige. Dette innebærer at de skal være fullkomne, lytefrie på kroppen. Leviticus 21,16-23 sier at en prest med ”en feil på kroppen (v. 17)” ikke kan bære fram offer for Gud. En slik prest kan allikevel ”få spise sin Guds mat, både av det høyhellige og av det hellige” (21,22). Mary Douglas sin teori om at hellighet krever helhet og fullkommenhet samsvarer med dette.⁴⁶ Derfor kan ikke en slik prest ofre, men fordi han er del av presteslekten som er hellig kan han spise av offerkjøttet.

2.2 Leviticus

Man deler vanligvis Leviticus i 2 deler; 1-16 (Presteloven, forkortes til P) og 17-26 (Hellighetsloven, forkortes til H).⁴⁷ Kapittel 27 er oftest regnet som et mer eller mindre uavhengig påheng til kapitlene 17-26 (mer om dette nedenfor). Jeg gir bare en kort oversikt over temaene:⁴⁸ 1-7 inneholder ulike offerlover; 8-10 handler om Arons prestevigsling og hans første offer, samt to av sønnene sitt urene offer, med dets konsekvenser; 11 handler om rene og urene dyr; 12 beskriver urenhet og renselse etter fødsel, 13,1-46 handler om hudsykdommer; 13,47-59 handler om sykdom (mugg) på klær; 14,1-32 beskriver hvordan man skal rense seg fra hudsykdom; 14,33-53 handler om sykdom (sopp/puttebrudd) på hus;

---

⁴¹ Ex 28,1-2.

⁴² Gen 17,7.

⁴³ Ex 29,9.

⁴⁴ Ex 29,1.29.

⁴⁵ Lev 8,30 merk: her er også Arons sønner nevnt i ritualet.

⁴⁶ Douglas, *Rent og urent*, 65.

⁴⁷ Denne inndelingen er basert på Milgrom, *Leviticus*, 6.

⁴⁸ Oversikten er i all hovedsak, for enkelhets skyld, basert på overskriftene over inndelingene av Leviticus 1-16 i Bibel 2011.

14,54-57 er en oppsummering av Leviticus 13 og 14; 15 handler om kjønnslig urenhet og 16 er forskrifter om hvordan den store forsoningsdagen skal utføres. Uten noe nærmere blick på de enkelte deler av teksten vil jeg heller grave litt i ett gjennomgangstema i hele P, nemlig renhet og urenhet.

2.2.1 Hellighet og renhet/urenhet i Leviticus

Et av de sentrale temaer i Leviticus er hva som er rent og urent og hvordan man skal kunne rense seg selv eller ett objekt som er blitt urent. Kapitlene 11-15 omhandler dette. Hva vil det egentlig si å være uren? Er man da, slik mange nok tenker, automatisk skitten eller ekkel? Jacob Neusner skriver om dette i innledningen til sin bok *The Idea of Purity in Ancient Judaism*:

Purity and impurity...are not hygienic categories and do not refer to observable cleanliness or dirtiness. The words refer to a status in respect to contact with a source of impurity. If you touch a reptile, you may not be dirty, but you are unclean. If you undergo a ritual immersion, you may not be free of dirt, but you are clean. A corpse can make you unclean, though it may not make you dirty. A rite of purification involving sprinkling water mixed with the ashes of a red heifer will not remove a great deal of dirt, but it will remove the impurity.⁴⁹

Det handler altså ikke først og fremst om å være uren eller ren rent hygienisk, men kultisk. Termene ren/uren henger tett sammen med hellighet. I Lev 10,9-11 sier Gud til Aron:

9 Vin eller sterk drikk må du og sønnene dine ikke drikke når dere går inn i telthelligdommen, for da skal dere dø. Dette er en evig forskrift gjennom alle slekter **10** så dere kan skille mellom hellig og ikke hellig, mellom urent og rent [min utheving], **11** og lære israelittene alle de forskriftene HERREN har kunngjort for dem gjennom Moses.

Urenhet er altså det motsatte av rent, på samme måte som hellig er det motsatte av ikke hellig eller vanhellig. Å skille mellom disse er en viktig oppgave for prestene, noe som blir presisert hos Esekiel. I 22,26 beskrives prestene som gjør urett: ”De gjør ikke forskjell på innvidd og uinnvidd. De lærer ikke folk å skille mellom urent og rent.” Esekiel 40-48 skildrer ”how in the coming age of salvation these distinctions will be set afresh and guaranteed.”⁵⁰ Da skal prestene atter ”Lære mitt folk forskjellen mellom hellig og ikke hellig og forklare dem forskjellen mellom rent og urent (Esek 44,23).”

---

⁴⁹ Neusner, *The Idea of Purity*, 1.

⁵⁰ Zimmerli, *Ezekiel 1*. 468.

Termen ikke-hellig, eller vanhellig⁵¹ er ikke nevnt andre steder i Bibelen enn i Lev 10,10.⁵² Jeg foretrekker termen 'ikke hellig', slik man har oversatt i Bibel2011, da vanhellig har en heller noe negativ klang (på engelsk bruker man det mer nøytrale 'common'). Å være ikke-hellig og ren, er den nøytrale kategorien å være i. Gordon Wenham forklarer forholdet mellom de fire kategoriene slik:

Everything that is not holy is common. Common things divide into two groups, the clean and the unclean. Clean things become holy, when they are sanctified. But unclean objects cannot be sanctified. Clean things can be made unclean, if they are polluted. Finally, holy items may be defiled and become common, even polluted and therefore unclean.⁵³

I dette ser man en bevegelse mellom de ulike kategoriene. Lev 11-15 gir lover som bestemmer denne bevegelsen, når man er uren, hva man skal gjøre for å bli ren igjen. Wenham deler urenheter opp i to kategorier: midlertidig urenheter og permanent urenheter.⁵⁴ "Temporary uncleanness may result from contact with corpses, childbirth, disease, discharges (chs. 11-15), and various sins including illicit sexual intercourse (ch. 18), and murder (Num. 35.33)...All types of temporary uncleanness require cleansing."⁵⁵

Permanent urenheter er tilstanden de urene dyrene er i. Disse er listet opp i Lev 11 og kan ikke renses til å bli rene eller hellige. Men man blir heller ikke uren ved kontakt med dem med mindre de er døde, da gjelder den generelle loven om kontakt med lik (Leviticus 11,8.31). Når vi er inne på temaet med de urene dyrene, møter man på en interessant og vanskelig problemstilling; finnes det noen grunn til at noen dyr er urene og andre ikke? De midlertidige urenheter og renselsen fra dem kan nok langt på vei forklares logisk, både når det gjelder sykdom, utflod og mugg på hus og klær. Men hvorfor er noen dyr permanent urene, andre ikke? Sosialantropologen Mary Douglas har forsøkt å forklare dette i sin bok *Rent og urent*. For å forstå hennes teori må vi vite hennes definisjon av hellighet: "Det å være hellig vil si å være hel, å være ett; hellighet er enhet, integritet, fullkommenhet både i enkeltindividet og i arten"⁵⁶. Hun legger også stor vekt på Guds orden i skapelsen. Det er derfor ikke tillatt å blande for eksempel bomull og lin, ulike typer korn på åkeren og å blande

---

⁵¹ Lev 10,10 i NO30 .

⁵² Wenham foreslår at dette er på grunn av at termen "is a category between the two extremes of holiness and uncleanness..." *Leviticus*, 19.

⁵³ Wenham, *Leviticus*, 19.

⁵⁴ *Ibid.*, 20-21.

⁵⁵ *Ibid.*, 21.

⁵⁶ Douglas, *Rent og urent*, 67.

dyreraser. Husdyr er tillatt. Vilde dyr som jaktes på, skulle ligne på husdyrene,⁵⁷ og grensetilfeller som hare, kamel, fjellgrevling og gris blir luket bort. Videre forklarer hun ”skapningene alt etter hvilket av de tre elementene de lever i; vannet, lufta og landjorda”.⁵⁸ Hun bruker Genesis 1, hvor Gud nettopp deler slik; jord, himmel og vann og deler altså dyrene inn i de samme klasser.

[D]et generelle underliggende prinsippet for at dyr skal regnes som rene, er at de fullt ut fyller de kravene som blir satt til klassen deres. De artene som regnes som urene, er de som ikke fullt og helt kan regnes som medlemmer av sin klasse, eller de som tilhører en klasse som i seg selv skaper forvirring i den allmenne inndelingen av verden.⁵⁹

Skapninger i vannet uten finner og skjell er urene. Firbeinte dyr som flyer er urene og alle skapninger som kryper på to bein og to armer. Disse er nevnt i Lev 11,29. Tilslutt alle dyr som kryper. ”Denne bevegelsesmåten står klart i strid med det hellige (3 Mos 11,41-44).”⁶⁰ ”Ting som ’kryper’ er verken fisk, kjøtt eller fugl. Åler og ormer lever i vannet, men ikke som fisk; krypdyr går på landjorda, men ikke som firbeinte dyr; noen insekter flyer, men ikke som fugler. *Det er ikke noen orden ved dem* [min utheving]”.⁶¹ Og helt tilslutt en liten raritet synes jeg: gresshoppa. Den har ”leggbein til å hoppe”⁶² og siden den ikke kryper får den altså høre til blant de rene dyrene.⁶³ Alt i alt har spisereglene i Leviticus 11 ifølge Douglas et praktisk og hverdagslig sikte:

Hvis denne fortolkningen av de forbudte dyrene er riktig, har spisereglene vært som skilt som har inspirert til ettertanke over Guds enhet, renhet og fullkommenhet ved hvert eneste veiskille. Regler for hva man skulle holde seg borte fra ga helligheten et fysisk uttrykk hver gang man var i kontakt med dyreverdenen og ved hvert måltid. Det å overholde spisereglene ville således ha vært en meningsfylt del av den store liturgiske respekt- og tilbedelseshandling som kulminerte i ofringen i tempelet.⁶⁴

---

⁵⁷ Douglas, *Rent og urent*, 68.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid., 69.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid. 69-70.

⁶² Lev 11,21.

⁶³ Mary Douglas mener i *Rent og urent*, 70 at frosken ikke ville hørt blant de urene dyrene, om den var nevnt i Lev 11. Jeg finner dette underlig da det bryter med hennes klare teori om at alle dyr som krysser elementene i skapelsen er urene. Frosken lever som kjent både til lands og til vanns...

⁶⁴ Douglas, *Ren og urent*, 70.

2.3 Hellighetsloven

2.3.1 Innledning

Milgrom deler Leviticus i to deler: P og H, slik jeg viste ovenfor. ”H stands for the Holiness Code (Leviticus 17-27) and P for the Priestly Code (Leviticus 1-16).”⁶⁵ Hvor H starter og slutter er imidlertid omstridt. Wenham deler hele Leviticus opp på en utradisjonell måte, hvor han mener at kapittel 17 egentlig hører til de foregående kapitler.⁶⁶ Milgroms inndeling henger tett sammen med hans standpunkt angående dateringen og forfatterspørsmålet, men gir en god forklaring på kapittel 17 sin betydning. Det fungerer som ”a bridge between the two parts of Leviticus”.⁶⁷

Milgrom mener at H avsluttes i kapittel 27, men både Henry T.C. Sun i sin artikkel ”Holiness Code”⁶⁸ og vår egen Bibel2011⁶⁹ mener H sluttes av i kapittel 26. Det kan argumenteres for begge deler. H har en klar logisk avslutning i 26,46: ”Dette er de forskriftene og lovene som HERREN fastsatte mellom seg og israelittene på Sinai-fjellet gjennom Moses.” Både Milgrom og Wenham er enige i at Leviticus 26 med velsignelser og forbannelser er den logiske avslutningen på H.⁷⁰ Spørsmålet vi må stille oss er allikevel hvorfor Leviticus 27 følger etterpå, hvorfor det er plassert der. Milgrom forklarer dette ved å innta det Wenham kaller ”the liberal view”,⁷¹ nemlig at Lev 27 ”was appended after the logical ending (blessings and curses, chap. 26) in order to lock with the opening topic (chaps. 1-9).”⁷² Alternativet, ”the conservative view”, er rett og slett at Leviticus 27 er den loven som Moses mottok etter H, på Sinai.⁷³ Wenham mener at ingen av dem løser spørsmålet om hvorfor forfatteren har plassert 27 her, men antyder at det kan henge sammen med at Guds velsignelser og forbannelser (26) er løfter til israelfolket. Dermed er 27 måten mennesker skal handle når de har gitt løfter til Gud.⁷⁴ Vi skal også merke oss at Leviticus 27 inneholder en lignende avslutning som den vi finner i 26,46. ”Dette er de bud til israelittene som HERREN ga Moses på Sinai-fjellet.”⁷⁵ Slike ”avslutninger” finner vi innimellom i H, for eksempel i 22,31-33 og 23,44. Jeg vil slutte meg til Wenham og Milgrom sin inndeling av H, da Wenham viser at hellighet er et sentralt tema også i 27: ”Lev. 27 points out that holiness is

⁶⁵ Milgrom, *Rationales Are Theology in the Holiness Code*, 1.

⁶⁶ Wenham, *Leviticus*, 7.

⁶⁷ Milgrom, *Leviticus*, 7. merk siste avsnitt på s. 13.

⁶⁸ Sun, ”Holiness Code”, i *ABD*, 254-257. 254.

⁶⁹ Se overskriften over Lev 17.

⁷⁰ Milgrom, *Leviticus*, 8. Og Wenham, *Leviticus*, 336.

⁷¹ Wenham, *Leviticus*, 336.

⁷² Milgrom, *Leviticus*, 8. Milgrom er selv inspirert av M. Douglas på dette punktet, se s. 6-8 og fotnote 15 på s. 6.

⁷³ Wenham, *Leviticus*, 336.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Lev 27,34.

more than a matter of divine call and correct ritual. Its attainment requires the total consecration of a man's life to God's service. It involves giving yourself, your family and all your possessions to God."⁷⁶

Jeg vil ikke gi datering og forfatterspørsmål noen plass i denne innledningen. Dette er omstridte spørsmål og jeg vil vise til diskusjonen av de ulike posisjoner hos Wenham.⁷⁷

2.3.2 Oversikt over temaer i H

Det overordnede tema i H er hellighet,⁷⁸ men kapitlene inneholder et stort spenn av mer spesifikke temaer. Jeg gir her en kort oversikt over hva hvert kapittel handler om⁷⁹ før jeg vil gå nærmere inn på noen utvalgte kapitler og temaer: 17,1-9 omhandler hvor prestene og israelittene skal ofre til Gud; 17,10-16 omhandler forbud mot å spise blod; 18 inneholder lover om kjønnslig omgang, 19 er hellighetsregler til folket, av ulikt innhold; 20 er igjen lover om kjønnslig omgang; 21 er hellighetsregler rettet mot prestene; 22 er bestemmelser om de hellige gaver og offer; 23 omhandler høytidene som folket skal feire; 24,1-9 beskriver hvordan lysestaken og skuebrødene i telthelligdommen skal være; 24,10-23 er et narrativ, om hva som skjer med en som spotter Herrens navn; 25 omhandler sabbatsåret og frigjøringsåret; 26 er den logiske avslutning med velsignelser og forbannelser, som vil ramme Israel alt etter om de holder budene eller ikke og 27 handler om innløsning av gaver, mennesker, hus, jordstykker eller dyr.

2.3.3 Hovedtema i H – Hellighet til folket

Allerede i kapittel 17 ser vi antydning til et lite paradigmeskifte i Leviticus. "HERREN sa til Moses: 2 Tal til Aron og sønnene hans og til alle israelittene [min utheving] og si til dem: Dette er det som Herren har befalt."⁸⁰ Leviticus 17 handler videre om hvor og hvordan "en eller annen fra Israels hus"⁸¹ skal ofre dyr. Og at "Enhver fra Israels hus eller blant innflytterne"⁸² ikke skal spise blod. Det som forandres er at alle blir tatt med i det som bestemmes. Folket er en del av det rituelle, av det kultiske, ikke bare prestene.

Kapittel 19 tar dette enda videre. Det er flankert av 18 og 20 som utgjør en kiastisk struktur.⁸³ Det felles tema er forbud mot forskjellige typer kjønnslig omgang, og Moloktilbedelse. Om 20 er blitt til uavhengig av 18, eller om de har hørt sammen og blitt delt

---

⁷⁶ Wenham, *Leviticus*, 343.

⁷⁷ *Ibid.*, 8-13.

⁷⁸ Sun, "Holiness Code", i *ABD*, 255.

⁷⁹ Basert på overskrifter i Bibel2011 og Sun, "Holiness Code", i *ABD*, 254-255.

⁸⁰ Lev 17,1-2.

⁸¹ Lev 17,1-2.

⁸² Lev 17,10.

⁸³ Milgrom, *Leviticus*, 7.

opp for å plassere 19 i midten er omstridt.⁸⁴ Milgrom argumenterer for at det er gjort redaksjonelt for å plassere 19 i sentrum av ikke bare Leviticus, men også hele Pentateuken.⁸⁵ Dette forklarer kanskje også den kiastiske strukturen som understreker ”the turning point”⁸⁶, at alt bokstavlig talt er spisset inn mot kapittel 19. ”HERREN sa til Moses: Tal til *hele Israels menighet* og si til dem: *Dere skal være hellige* [mine uthevninger], for jeg, HERREN deres Gud, er hellig.”⁸⁷ I kapittel 20 finner vi lignende vers: ”Dere skal hellige dere og være hellige. For jeg er HERREN deres Gud. Dere skal holde mine forskrifter og leve etter dem! Jeg er HERREN, som helliger dere.”⁸⁸ Hele folket skal være hellige! ”H’s main distinction from P is that P restricts holiness to sanctified persons (priests) and places (sanctuaries), whereas H extends holiness in both its aspects to persons, the entire people of Israel...”⁸⁹ Fordi Gud er hellig, skal folket være det. Dette betyr imidlertid ikke at folket på noen måte kan bli lik eller fullt ut etterligne Guds hellighet.⁹⁰ Guds hellighet og menneskers hellighet kan aldri sammenlignes, men Israels folk kalles i H til ”godliness”, eller ”imitatio Dei”.⁹¹

Milgrom påpeker at det er en viss forskjell på folkets og prestenes hellighet. Folket kalles til å være hellige i 19,2, mens prestene, litt senere i H, kalles til å ”ikke vanhellige” (21,15 og 22,15-16). ”Israel must attain it [helligheten] (...), and priests must sustain it (...).”⁹² Naomi Koltun-Fromm skiller mellom ”*ascribed holiness*” og ”*achieved holiness*.”⁹³ Om vi ser bort ifra Exodus 19,6 der Koltun-Fromm mener E tilskriver Israels folk hellighet, gjelder ”*ascribed holiness*” i P kun til prestene, sabbaten og andre høytider, Guds eget navn og telthelligdommen. Men i Leviticus 19,2 kaller Gud Israel til hellighet ved å følge hans bud, altså ved sine gjerninger (*achieved holiness*), og ikke offergjerningene primært.⁹⁴ Vi snakker altså om to ulike typer hellighet. Den ene rommer alt som har med offerhandlingene å gjøre, hvor alt skal helliges, til og med presteklærne. Denne helligheten blir en vigslet til, den blir gitt av Gud. Prestene innehar den og skal derfor primært passe seg for å ikke bli vanhellige. Vi kaller denne for kultisk hellighet. Den andre type hellighet får man gjennom ’*imitatio Dei*’, slik Leviticus 19 kaller folket til. Denne helligheten kaller vi for etisk hellighet. Det er en slags gammeltestamentlig etterfølgelsesetikk.

⁸⁴ Milgrom, *Leviticus 17-22*, i AB, 1765.

⁸⁵ Ibid., 1767-1768.

⁸⁶ Ibid., 1767.

⁸⁷ Lev 19,1-2.

⁸⁸ Lev 20,7-8.

⁸⁹ Milgrom, *Leviticus 17-22*, i AB, 1397.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Ibid., 1398.

⁹² Ibid., 1397.

⁹³ Koltun-Fromm, *Hermeneutics of Holiness*, 32.

⁹⁴ Ibid., 34.

2.3.4 Kultisk og etisk hellighet

I Det gamle testamente, og kanskje spesielt i Pentateuken, er hellighet først og fremst en kultisk term.⁹⁵ Vi har sett på hvordan termen knyttes til renhet/urenhet og til offerttjenesten i telthelligdommen. Den etiske helligheten derimot har i sterkere grad blitt forbundet med blant annet profetene og Salmenes bok. I den kjente botssalmen Salme 51 kommer dette klart til uttrykk i versene 12 og 18-19; ”Gud skap i meg et rent hjerte, gi meg en ny og stødig ånd!” og ”For du har ikke glede i slaktoffer, mitt brennoffer bryr du deg ikke om. Offer til Gud er en sønderbrutt ånd. Gud, du forakter ikke et knust og nedbrutt hjerte.” Profeten Joel sier det enda sterkere ”Men selv nå sier HERREN, vend om til meg av hele deres hjerte, med faste gråt og klage. Riv hjertet i stykker, ikke klærne! Vend om til HERREN deres Gud.”⁹⁶ Men når Milgrom hevder at ”[t]he profets rank ethics as supreme”⁹⁷ er det et utspill som må nyanseres. Profetisk kultkritikk betyr ikke nødvendigvis at profetene avviser det kultiske og ensidig opphøyer den etiske helligheten. Det mange av profetene gjør er egentlig å påpeke kombinasjonen av kultisk og etisk hellighet som vi finner i H. I både Amos 5 og Jesaja 1 kritiseres kulten, men kritikken er rettet mot mennesker (som oftest ledere og stormenn⁹⁸) som ikke følger den etiske helligheten som H kaller dem til. De ”trækker ned småkårsfolk og krever korn i avgift av dem” (Amos 5,11). Gud ”er mett på brennoffer av værere og fett av gjøkalver” (Jesaja 1,11), fordi ”Hendene deres er fulle av blod” (1,15). Profetenes budskap kan summeres opp til dette: Så lenge dere ikke vil følge Guds etiske lover, er det ingen poeng i å fortsette med offerkulten, snarere tvert imot. Profetbøkene må leses i lys av at det er et budskap til frafalne. ”Kom la oss gjøre opp vår sak! sier HERREN. Om syndene deres er som purpur, skal de bli hvite som snø, om de er røde som skarlagan, skal de bli hvite som ull.” (Jesaja 1,18).

I H er både kultisk og etisk hellighet representert slik det kommer til uttrykk i blant annet 20,25-26. Men Oskars Skarsaune påpeker i sin artikkel ”Gudsfolkets renhet og hellighet i GT - relevant for etikken?” at ”hovedvekten i kap. 19 utvilsomt ligger på de etiske budene.”⁹⁹ Her er Skarsaune og Milgrom litt på kollisjonskurs, da sistnevnte i mye større grad peker på at de to typer hellighet er like viktige for H. (Milgrom spekulerer til og med på muligheten for at de to første budene i 19, er der for å vise at ”ethics (respect for parents) and ritual (sabbath observance) are of equal importance.”¹⁰⁰) Jeg lurer på om denne kollisjonen

---

⁹⁵ Bockmuehl, ”Sanctification”, 613 og Milgrom, *Leviticus 17-22*, 1400.

⁹⁶ Joel 2,12-13a.

⁹⁷ Milgrom, *Leviticus 17-22*, 1400.

⁹⁸ se for eksempel Jes 1,23.

⁹⁹ Skarsaune, Oskar, ”Gudsfolkets renhet”, i *Teologi for kirken – Festskrift*, 277.

¹⁰⁰ Milgrom, *Leviticus 17-22*, 1786-1787.

mellom de to lærde herrer kan skyldes deres ulike syn på H sin etiske relevans. Milgrom har uttalt at blant annet Leviticus 18,22 og 20,13 ikke gjelder for andre enn jødiske menn, fordi det kun er sagt til dem.¹⁰¹ Han deler altså ikke i like stor grad Skarsaunes syn på at H kan ha etisk relevans for mennesker i vår tid.

2.3.5 Leviticus 19

Hellighetslovens etikk er på ingen måte overlatt til den enkelte. Den har klare bud og forskrifter som Gud gir folket å følge. Leviticus 19 inneholder en rekke ulike lover om svært ulike temaer. Kapitlet kan ved første øyekast se ut som et sammensurium, men det er i virkeligheten grundig orden og system. Hver enkelt del er atskilt fra den neste, enten med

אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם (19,3.4.10.25.31.33 og 36) eller אֲנִי יְהוָה (19,12.14.16.18.28.30.32 og 37).

Vi får da en struktur med seksten deler, som deles opp i tre kategorier:¹⁰²

- 1-2a Introduksjon
- 1 2b-10 Religiøse plikter
  - 2b Vær hellig
  - 3 Ærefrykt for foreldre og holde sabbaten
  - 4 Forbud mot avgudsdyrkelse
  - 5-10 Om ofring (5-8) og omsorg for fattige (9-10)
- 2 11-18 Et godt medmenneske (eller: en god neste)
  - 11-12 Ærlighet
  - 13-14 Ikke utnytte eller undertrykke nesten
  - 15-16 Rettferdig rettssak og ikke baktale
  - 17-18 Elsk din neste (v. 18 – kjærlighetsbudet)
- 3 19-36 Forskjellige plikter
  - 19-25 Ikke blande to ulike typer av dyr, planter, tråd i klær og mennesker
  - 26-28 Ikke spise blod og ikke utøve hedenske skikker
  - 29-30 Ikke prostitusjon og ære sabbaten (sikter nok til tempelprostitusjon)
  - 31 Ikke oppsøke gjenferd og spådomsånder
  - 32 Respektere de eldre
  - 33-34 Elske innflytteren (eller: innvandrer)
  - 35-36 Rettferdig handel
- 37 Avslutning om å holde alle ”forskrifter og lover og leve etter dem!”¹⁰³

¹⁰¹ Milgrom, *Leviticus 17-22*, 1786-1787.

¹⁰² Wenham, *Leviticus*, 236-237 og Milgrom, *Leviticus 17-22*, 1596-1597. Strukturskjemaet er basert på disse to, men jeg setter v. 37 for seg selv, og ikke under ”Forskjellige plikter”.

Wenham gir hele kapittel 19 overskriften ”Rules for Practical Holiness”.¹⁰⁴ Legg merke til 19,18, kjærlighetsbudet, som er plassert i sentrum av lovens sentrum.

Mesteparten av lovene som gis er gjentakelse eller kortversjoner av bud som er gitt tidligere, blant annet ser vi at Dekalogen er flittig gjentatt. Her er dette forsøkt satt i et skjema, i figur 1:

<u>De ti bud i Exodus 20</u>	<u>De ti bud i H: Leviticus 19</u>
Innledning: ”Jeg er HERREN din Gud, som førte deg ut av Egypt, ut av slavehuset.” (20,2)	Gjentas i avslutningen av 19 ”Jeg er HERREN deres Gud, som førte dere ut av Egypt.” (v. 36)
1. Du skal ikke ha andre guder enn meg (Ex 20, 3)	Leviticus 19,4a ”Dere skal ikke vende dere til avgudene...”
2. Du skal ikke lage gudebilder (20,4-6; jf. også 20,23)	19,4b ”...og ikke lage dere støpte gudebilder.”
3. Du skal ikke misbruke Guds navn (20,7)	19,12 ”Dere skal ikke sverge falskt ved mitt navn, da vanhelliger du din Guds navn”. Også skildret som narrativ i 24,10-16
4. Hold sabbaten hellig (20,8-11)	19,3b ”...og dere skal holde mine sabbater.” (også nevnt 19,30 men da i forbindelse med tempelprostusjon)
5. Du skal hedre din far og din mor (20,12)	19,3a ”Enhver skal ha ærefrykt for sin mor og sin far,”
6. Du skal ikke slå i hjel (20,13)	19,16b ”Du skal ikke stå din bror etter livet.” (er også presisert i 19,17 ”Du skal ikke bære hat til din bror i hjertet ditt...” jf. Matt 5,21-26)
7. Du skal ikke bryte ekteskapet (20,14)	Ikke nevnt direkte, men høyst aktuelt i både 19,20-22 og 19,29

¹⁰³ Legg merke til at 19,19 og 19,37 har ”Dere skal holde mine forskrifter” til felles.

¹⁰⁴ Wenham, *Leviticus*, 264.

8. Du skal ikke stjele (20,15)	19,11a ”Dere skal ikke stjele,”
9. Du skal ikke vitne falskt mot nesten din (20,16)	19,11b ”og dere skal ikke lyve, og dere skal ikke fare med svik mot landsmenn.” og 19,18 ”Du skal ikke gå rundt og baktale ditt eget folk.”
10. Du skal ikke begjære din nestes hus, kone, slave, okse, esel eller noe annet (20,17) ¹⁰⁵	Ikke nevnt, men kan etter min mening fungere som motsetning til 19,18

Fig. 1. Dekalogen i H.

I tillegg til Dekalogen, inneholder 19 også kultiske lover. 19,5-8 er bestemmelser om fredsoffer og spising av offerkjøtt. 19,19-31 er for det meste kultiske, blant annet med forbudet mot å spise blod (v. 26), men jeg vil si at v.29-30 om forbud mot tempelprostitusjon kan settes i både etisk og kultisk kategori. 19,32 om respekt for de eldre kan kanskje settes under budet om å ære sin far og mor, men gjelder i utvidet forstand alle med ”grå hår”.

Så er det til slutt ett tema som gjentar seg i kapittel 19, nemlig hensynet til de fattige og innflytterne. Generelt gjelder selvsagt 19,11-18 om disse også, men i 19 er de nevnt spesifikt i vers 9-10 og 33-34. Loven om at man skulle legge igjen korn og ikke skjære helt ut i kantene på åkeren i innhøstingen kjenner vi fra Ruts bok (2,2-7). Der er Rut den fattige som sanker korn etter at rikingen Boas har høstet inn. 19,33-34 er en gjentakelse av Exodus 22,21 ”Du skal ikke undertrykke og ikke gjøre urett mot en innflytter, for dere har selv vært innflyttere i Egypt.” Denne knappe begrunnelsen rommet nok mye mer enn vi kan fatte for et folk som hadde vært undertrykket som slaver i flere generasjoner.

Hovedtema i Leviticus 19 finner vi altså i vers 2, ”Dere skal være hellige.” Når det kommer til den praktiske gjennomføringen av dette så er vers 18 en veldig passende overskrift ”...men du skal elske din neste som deg selv”. I dette summeres alle de etiske pliktene som vi har sett på i 19. Paulus sier det slik i Romerbrevet 13,10 ”Kjærligheten gjør ikke noe ondt mot nesten. Derfor er kjærligheten oppfyllelse av loven.” eller som den nesten poetiske danske oversettelsen sier: ”Kærligheden er altså lovens fylde.”¹⁰⁶

¹⁰⁵ Luther delte dette budet i to, da bud 2 i min oversikt ikke tas med i den lutherske tradisjonen. Man regner dette for opphevet ved inkarnasjonen.

¹⁰⁶ Rom 13,10b ifra *Bibelen - Den autoriserede oversættelse*, Det Danske Bibelselskab 1992.

2.4 Oppsummering

Hellighet og det å skille ut kommer fra samme orddannelse. Hellighet begynner med Guds hellighet som er en uforklart selvfølgelighet i Bibelen. Videre har vi sett at Gud velger ut et folk, helliger presteskapet og kaller folket til hellighet. Ved å se nærmere på Hellighetsloven finner vi at hellighet i Det gamle testamente kan deles i to typer: kultisk og etisk (profetisk). Begge er ulikt vektlagt igjennom Bibelen, men i Hellighetsloven samles de under samme paraply. Hellighet er "the act or process by which people or things are cleansed and dedicated to God, ritually and morally."¹⁰⁷ Helligheten omfatter i H spesielt å følge Guds bud, men først og fremst kalles Guds folk til å være hellige, fordi Gud selv er hellig. Guds folk skal være annerledes, på samme måte som Gud er totalt annerledes.

---

¹⁰⁷ Bockmuehl, "Sanctification", 613.

Kapittel 3

HELLIGHET I PAULUS' FORMANINGER

3.1 Hellighet i Det nye testamente

Det hebraiske ordet קדש med sine ulike nyanser ble i Septuaginta (LXX) stort sett oversatt til det greske ἅγιος . I LXX ble ordet utviklet til en hel ordfamilie med fem ulike betydninger innenfor kategorien hellighet.¹⁰⁸ Fig. 2 viser de fem ordene med en enkel oversettelse til norsk¹⁰⁹ (jeg skal komme tilbake til ulik bruk av ordene nedenfor) og hvor ofte hvert enkelt er brukt i Det nye testamente:

Ord	Oversettelse ¹¹⁰	Frekvens i NT
ἅγιος	<i>hellig, hellighet, viet (til Gud).</i>	233 (90 om DHÅ)
ἁγιάζω	Aktiv: <i>gjøre hellig, hellige, holde hellig.</i> Passiv: <i>bli gjort hellig, bli helliget, helliggjort.</i>	28 (For eksempel i Matt 6,9; Joh 17,17.19)
ἁγιασμός,	1. Prosess: <i>det å hellige, helligelse, helliggjørelse.</i> 2. Tilstand: <i>helliget.</i>	10
ἁγιότης,	<i>Hellighet.</i>	1 (Heb 12,10)
ἁγιωσύνη,	1. Tilstand: <i>hellighet.</i> 2. Prosess: <i>helliggjørelse.</i>	3 (1: Rom 1,4; 1 Tess 3,13 og 2: 2 Kor 7,1)

Fig. 2. Oversikt over ἅγιος -familien i Det nye testamente.

ἅγιος i både entall og flertall forekommer altså oftest i Det nye testamente. Ca 1/4 av tilfellene er i kombinasjon med ånd, $\text{τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον}$. Når man ser bort fra dette, står vi igjen med 143 steder der ordet blir brukt. Jeg vil bare gi en kort oversikt over hvem og hva ἅγιος brukes om på disse stedene. (ἁγιασμός er mer interessant for min avhandling da tre av ti tilfeller ordet blir brukt er innenfor 1. Tess 4,1-8, mer om dette siden).

¹⁰⁸ Hodgson, "Holiness (NT)" i *ABD*, 249.

¹⁰⁹ Basert på Ulrichsen, *Gresk-Norsk ordbok*, Bind 1.

¹¹⁰ *Ibid*, 4-5.

Jesus selv bruker ikke ἅγιος i noe særlig stor grad, og bruken i de 4 evangeliene er heller ikke stor. Den største bruken finner vi i Apostlenes gjerninger og i brevene. Ordet blir brukt om hellige personer (figur 3) eller andre hellige ting eller steder.

Hellig person/personer	Noen skriftsteder til eksempel
Gud, Jesus	Mark 1,24; Luk 4,34; Joh 6,69 (Guds hellige), Luk 1,35; Joh 17,11; Acta 3,14; 4,27; 1 Pet 1,15.16; 1 Joh 2,20; Åp 3,7; 4,8; 6,10
Englene	Mark 8, 38; Luk 9,26; Acta 10,22; 1 Tim 3,13; 2 Tim 1,10; Jud 14 og Åp 14,10
Profeter, apostler	Luk 1,70; Acta 3,21; Ef 3,5; 2 Pet 3,2
”De hellige”, hellige brødre (om de første kristne)	Matt 27,52; Acta 9,13.32.41; 26,10; Rom 1,7; 1 Kor 1,2; 2 Kor 1,1; Ef 1,1; Fil 1,1; Kol 1,2 m.fl.
Johannes døperen	Mark 6,20;
Andre personer uten navn/generell bruk	Luk 2,23; 1 Kor 7,14.34; Ef 1,4; 5,27; Kol 1,22 m.fl.

Fig. 3. Hellige personer i NT

Utover dette er ἅγιος brukt om gjenstander, steder og ting. For eksempel: helligdommen (Hebr 8,2;10,19), den hellige byen (Matt 4,5; 27,53), hellig sted (Matt 24,15; Acta 6,13; 21,28), hellige skrifter/den hellige loven (Rom 1,2; 7,12) og hellig kyss (Rom 16,16; 1 Kor 13,12; 2 Kor 13,12; 1 Tess 5,26).

Vi kan også merke oss spesielt at de første kristne ikke ble kalt kristne, men ”de hellige”, som jeg har nevnt tidligere. Det er verdt å ha i bakhodet, da vi skal se nærmere på dette i forhold til hvordan hellighet i Paulus’ formaninger har etisk relevans.

3.2 Hellighet i Paulus’ formaninger

3.2.1 Metode

Vi beveger oss inn i avhandlingens hoveddel, behandlingen av utvalgte deler av de tre perikopene 1. Tessalonikerbrev 4,1-8; Romerbrevet 12,1-2 og 1. Korinterbrev 5-6. Disse formaningstekstene er valgt på grunn av at Paulus her bruker hellighetsbegrepet aktivt, og fordi det er brev som blant forskere er allment godkjent som ekte paulusbrev.

Jeg vil bruke tekstene til å vise hvordan Paulus bruker hellighetsbegrepet i sine formaninger og til slutt forsøke å vise den etiske relevans av dette. Jeg begynner med en kort innledning om brevets foranledning og dato for hver av tekstene. I behandlingen av 1 Tess 4,1-8 og Rom 12,1-2 følger en egen oversettelse av teksten med relevante tekstkritiske bemerkninger. Deretter går jeg inn på enkeltvers og ord. 1 Kor 5-6 vil bli behandlet perikopevis, ikke vers for vers. Det blir nødvendig å holde en stram disiplin på grunn av oppgavens begrensede lengde, derfor analyseres bare det jeg finner relevant for avhandlingens problemstilling.

Jeg begynner med 1 Tess 4,1-8. Her vil jeg konsentrere meg om hellighetsbegrepet og Paulus' forståelse og bruk av dette, gjennom analyse av utvalgte vers og ord.

Rom 12,1-2 er begynnelsen på en kjent formaningsstekst, og jeg vil bruke en del plass på nettopp formaningsbegrepet hos Paulus og knytte det sterkere opp mot 1 Tess 4,1-8. Her vil jeg også se litt nærmere på Paulus' bruk av kultisk terminologi.

I 1 Kor 5-6 vil jeg forsøke å se nærmere på hvordan Paulus konkret bruker hellighetsbegrepet i spesifikke situasjoner. Her vil jeg bruke inndelingen av perikopene slik de er å finne i Bibel2011. Jeg vil også kort kommentere 7,12-14, men kan av pragmatiske hensyn som plass og tid ikke gå dypere i dette, beklageligvis.

3.2.2 *Parenese eller paraklese?*

De fleste kommentarer som omtaler formaninger bruker begrepet *parenese*. Ordet stammer fra Martin Dibelius sin forskning på de paulinske brevene og forekommer ikke noe sted i Det nye testamente, men er benevnelsen man brukte i hellenistisk populærfilosofi for formaning. Ordet har tett sammenheng med Dibelius sine formkritikk-teorier om formaningene. På tross av at dette er teorier som anses for å være utdatert (se nedenfor) brukes ordet *parenese* fremdeles som en fellesbetegnelse for formaningsstoff. Det norske ordet *formaning* fungerer så lenge det blir utdypet og poengtert at det ikke er ment å romme et "Nei, nei gutt. Dette må bli slutt!" innhold (se også nedenfor). I akademia er det ennå ikke blitt tatt et generaloppgjør med Dibelius' *parenese*begrep,¹¹¹ og denne oppgaven kan ikke romme noe slikt. Men på bakgrunn av Ekskurs II nedenfor vil jeg heller bruke *paraklese* enn *parenese* da dette er trofast mot paulinsk terminologi og mer korrekt i forhold til formaningenes egenart.

---

¹¹¹ Det nærmeste man kommer er nok Furnish, *Theology*.

3.3 1 Tessalonikerbrev 4,1-8

3.3.1 Innledning

1 Tessalonikerbrev er altså et av de såkalte ”ubestridte” ekte paulusbrev. Selvsagt har det vært forsøk på å bestride dette, blant annet ved F.C. Baur.¹¹² Forsøk som dette har imidlertid ikke fått bredt gjennomslag. ”Thus since the turn of the twentieth century, the Pauline authorship of this letter has been rather universally accepted as historical fact.”¹¹³ Innledningen til brevet (1 Tess 1,1) gjør det klart at det er tre forfattere: Paulus, Silvanus og Timoteus. Dette ser man også i brevet der flertallsformen av førsteperson er mye brukt, blant annet i formaningene (for eksempel 4,1.2.9). Fee argumenterer allikevel for at Paulus er hovedpersonen bak brevet da entallsformen av 1. person, der Paulus selv taler, er brukt tre steder:¹¹⁴ 2,18 ”Jeg, Paulus...”; 3,5 ”Og fordi jeg ikke holdt ut dette lenger, sendte jeg ham [Timoteus] av sted...”; 5,27 ”Jeg ber dere ved Herren at dette brevet skal leses opp for dem alle”.

Dateringen av brevet er ca 49-50 e.Kr. Dermed er 1 Tessalonikerbrev regnet som et av de tidligste kristne skrifter, og det første av Paulus sine brev.¹¹⁵

Byen Tessalonika lå taktisk plassert langs Via Egnatia, ferdselsåren mellom Egeerhavet og Adriaterhavet. Den var hovedstad for den romerske provinsen Makedonia.¹¹⁶ Innbyggerne her var hovedsakelig grekere, men størrelsen på byen gjorde at det var en god del immigranter der, blant annet en gruppe diasporajøder.¹¹⁷ I dag er Tessaloniki den nest største byen i Hellas og fortsatt en levende by.¹¹⁸

Foranledningen til Tessalonikerbrevene finner vi i Acta 17, 1-8. Dette var i løpet av Paulus’ andre misjonsreise, da han sammen med brevets medforfattere Silas og Timoteus oppholdt seg i Tessalonika. Apostlenes gjerninger forteller at misjonsfølget kom og startet sin virksomhet i synagogen. ”Tre sabbater hadde han samtaler med dem ut fra skriftene” (17,2b). Dette førte til at ”Noen av dem ble overbevist og sluttet seg til Paulus og Silas. Det gjorde også en stor gruppe grekere av dem som dyrket Gud, og en god del av de fremste kvinnene” (17,4). Dette verset summerer opp begynnelsen på den kristne menigheten i Tessalonika. Vi vet ikke nøyaktig hvor lenge Paulus var i Tessalonika. Den eneste tidsangivelsen er de tre sabbatene, men Paulus kan ha vært lenger enn det. Dette kan man anta ut i fra 1 Tessalonikerbrev 2,9. Kapittel 2,1-16 beskriver deres opphold i byen, og i vers 9 beskriver de

---

¹¹² Fee, *Thessalonians*, 3-4.

¹¹³ *Ibid.*, 4.

¹¹⁴ *Ibid.*

¹¹⁵ Johnstad og Lund, *Håndbok til NT*, 381.

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ Fee, *Thessalonians*, 6. Jf. også Acta 17,1-2.

¹¹⁸ Wikipedia. Tessaloniki, tilgjengelig på <http://no.wikipedia.org/wiki/Thessaloniki> besøkt 20.07.13.

tre hvordan de arbeidet for ”ikke å være til byrde for noen av dere” (2,9). Det blir da antatt at følget har vært der lenger enn tre uker. Fee påpeker et vers i Filipperbrevet 4,16 som bevis for dette¹¹⁹: ”Allerede da jeg var i Tessalonika, sendte dere meg både en og to ganger det jeg trengte.” Uten at det bibelske materialet sier noe sikkert, så kan vi nok anta at Paulus sitt opphold i byen har vart noe lenger.

Da Paulus dro videre, ønsket han tidlig å komme tilbake til menigheten i Tessaloniki, men omstendighetene gjorde at han isteden sendte Timoteus (1 Tess 2,17-3,2). Etter dennes retur, sendte han så brevet. Stilmessig er brevet noe uvanlig. I begynnelsen av brevet lar Paulus for eksempel være å referere til sin autoritet som apostel. Dette, sammen med det faktum at Silvanus og Timoteus også er nevnt som forfattere, får Fee til å konkludere at brevet ”is first of all a letter of friendship”.¹²⁰ Dette er tydelig også i den gode og lette tonen i brevet. Innledningen til brevet, som strekker seg fra kapittel 1 til kapittel 3, er uvanlig lang. Grunnen til dette er nok den hastige reisen Paulus måtte gjøre fra byen. Dermed bruker han mye plass på å forklare situasjonen. Jeg tror at vi på bakgrunn av dette må kunne si at brevet inneholder en god porsjon pastoral omsorg ifra Paulus til menigheten i Tessalonika, som han måtte forlate så brått. Formaningene i kapitlene 4-5 blir en slags hoveddel på grunnlag av 3,10 å ”utfylle det som ennå mangler i deres tro”. Brevet er en slags fortsettelse på den formanende/oppmuntrende¹²¹ gjerning som Paulus og de andre hadde i Tessalonika. I tillegg kan det se ut som om Paulus svarer på tre konkrete forhold: Hellighet i seksuelliv (1 Tess 4,3-5), det at noen ikke vil jobbe (1 Tess 4,11) og når og hvordan Herren skal komme igjen (1 Tess 4,13-5,11).¹²²

3.3.2 Ønskebønnene

1 Tessalonikerbrev er altså et vennskapsbrev, skrevet i pastoral omtanke. Selve hovedgrunnen for brevet tror jeg vi finner i 3,10: ”Natt og dag ber vi inntrengende om å få se dere igjen, ansikt til ansikt, og utfylle det som ennå mangler i deres tro” [egen utheving]. Paulus, Silvanus og Timoteus sitt ønske om å komme tilbake til Tessalonika er godt beskrevet i 2,17-18. Det ble Timoteus som dro, og han har nå rapportert tilbake om hvordan det står til i menigheten. ”Det som mangler i deres tro” skal nok ikke forstås bokstavelig, som at menigheten manglet tro. Wanamaker argumenterer for at dette heller uttrykker ”...a concern [...] for the need to deepen their understanding and encourage their Christian behaviour.”¹²³

---

¹¹⁹ Fee, *Thessalonians*, 6.

¹²⁰ *Ibid.*, 4.

¹²¹ 1. Tess 2,12.

¹²² Fee, *Thessalonians*, 8.

¹²³ Wanamaker, *Thessalonians*, 139.

3,10 følges av en såkalt ønskebønn i 3,11-13 (ønskebønn A). En ønskebønn er en type forbønn som ble utviklet i Det gamle testamente, se for eksempel Salme 20,2-6.10 og 1 Kong 8,57-61.¹²⁴ Denne typen forbønn er vanlig i paulusbrevene (for eksempel: Rom 15,5-6.13.33; 1 Kor 1,8). Særtegn for ønskebønnene er verb i aorist aktiv optativ slik vi ser i 3,11 og 12. Spesielt for 1 Tessalonikerbrev er at formaningene også ender med en ønskebønn i 5,23-24 (ønskebønn B). Dermed er disse bønnene rammen rundt formaningsdelen. Ønskebønn A lyder slik:

11 Må Gud selv, vår Far, og vår Herre Jesus føre oss til dere! **12** Og må Herren la kjærligheten dere har til hverandre og til alle mennesker, få vokse seg rik og stor, slik som vår kjærlighet til dere! **13** Slik skal han styrke hjertene deres, så dere står uklanderlige og hellige for vår Gud og Far når vår Herre Jesus kommer med alle sine hellige. *Amen. •

Vers 11 gjentar nok en gang Paulus' sterke ønske om å komme tilbake til Tessalonika. Vers 12 og 13 er forbønn som fungerer som overgang fra brevets innledning til formaningsdel, eller fra *narratio* til *probation*.¹²⁵ I vers 13 bruker Paulus aorist infinitiv som styres av preposisjonen εἰς og angir hensikt. Når formål, følge og konklusjon står nær og overlapper hverandre kan vi si at verset har et konkluderende preg. Vi skal merke oss at det er Gud som er den handlende i vers 11-13. Det er Gud selv som skal føre Paulus & co til Tessalonika, det er Herren som skal la kjærligheten vokse seg rik og stor og det er han som skal styrke hjertene så de kan stå uklanderlige og hellige. Fra 3,13 går Paulus direkte over til å fortelle konkret hva denne helligheten er.

Ønskebønn B lyder slik:

23 Må han, fredens Gud, hellige dere helt igjennom, og må deres ånd, sjel og kropp bli bevart uskadet, så dere ikke kan klandres for noe når vår Herre Jesus Kristus kommer. **24** Trofast er han som kaller dere til dette. Han skal også fullføre det.

Igjen er Gud subjekt, den som skal hellige tessalonikerne. Ønskebønn B har et klart avsluttende og konkluderende sikte på formaningsdelen før brevets avslutning (5,25-28).

---

¹²⁴ Ibid., 140.

¹²⁵ Jf. Wanamakers, bruk av retorisk analyse; *Thessalonians*, 48-52.

3.3.3 *Teksten*¹²⁶

1 Videre brødre, ber og formaner vi dere derfor¹²⁷ i Herren Jesus, slik dere tok imot fra oss, hvordan dere må vandre og slik gjøre Gud fornøyd, slik dere allerede vandrer, at dere må gjøre dette enda mer. **2** For dere vet hvilke bud vi gav dere gjennom Herren Jesus.

3 For dette er Guds vilje, deres hellighet: at dere skal avstå fra seksuell umoral. **4** Hver av dere vet å eie sin egen kropp i hellighet og ære, **5** ikke i følelsesmessig lyst liksom hedningene, de som ikke kjenner Gud. **6** Ikke krenke eller utnytte sin bror i noe, fordi Herren hevner alle disse, slik vi og har sagt og advart dere. **7** For Gud kalte oss ikke ved urenheter, men i hellighet. **8** Den som kjemper imot [dette], kjemper derfor ikke mot mennesker, men Gud som gir sin Hellige Ånd til dere.

3.3.4 *Inndeling og kommentar til oversettelsen*

Jeg deler teksten i to deler. Inndelingen varierer noe og Bibel2011 deler ikke vers 1-8 opp i det hele tatt. Men de fleste kommentarene er enige i at vers 1-2 utgjør en innledning ikke bare til 4,1-8, men hele den parakletiske delen av brevet (4,1-5,22).¹²⁸ Om man løsriver vers 6 ifra vers 5, kan også dette settes til side som en egen del av formaningene. Noen mener dette har med handel og forretningsforbindelser å gjøre. Wanamaker argumenterer imidlertid overbevisende for at det ikke eksisterer noen naturlig avslutning og overgang til et nytt tema mellom vers 5 og 6.¹²⁹ Det er heller sannsynlig at vers 6 er et nytt punkt, under samme tema som vers 3-8.

Vers 3, 4 og 7 er spesielt viktige, da disse inneholder begrepet hellighet. Ord i klamme er satt inn av meg for å tydeliggjøre setningens mening. Jeg deler det følgende arbeid med teksten i de samme tre deler som oversettelsen. For enkelhets skyld starter hver verskommentar med gjengivelse av verset på gresk etter NA27. Loader påpeker det tydelig kultiske språket Paulus benytter i denne perikopen¹³⁰, et moment jeg kommer tilbake til under behandlingen av Romerbrevet 12,1-2.

3.3.5 *Kommentar versene 1 og 2.*

Versene 1 og 2 er begynnelsen på den formanende del av 1 Tessalonikerbrev. ”The two verses serve to set the stage for the details of this [a consideration of their life and faith] and prepare particularly for vv. 3-12.”¹³¹

---

¹²⁶ Egen oversettelse.

¹²⁷ οὕτως er utelatt i: B* 33.629.630.1175.1739* vg^{mss} sy^p bo^{pt}.

¹²⁸ Wanamaker, *Thessalonians*, 147; Best, *Thessalonians*, 153; Fee, *Thessalonians*, 138.

¹²⁹ Wanamaker, *Thessalonians*, 154-156.

¹³⁰ Loader, *NT on Sexuality*, 153.

¹³¹ Best, *Thessalonians*, 154.

Vers 1

Λοιπὸν οὖν, ἀδελφοί, ἐρωτῶμεν ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ, ἵνα καθὼς παρελάβετε παρ' ἡμῶν τὸ πῶς δεῖ ὑμᾶς περιπατεῖν καὶ ἀρέσκειν θεῷ, καθὼς καὶ περιπατεῖτε, ἵνα περισσεύητε μᾶλλον.

Det er omdiskutert hvordan man skal oversette de første ordene i verset, Λοιπὸν οὖν. I norske bibelutgaver har man oversatt til: ”For øvrig, brødre”.¹³² Wanamaker velger heller ‘Finally’¹³³ (slik er det også blitt tolket i den latinske teksten som bruker ”De cetero”), men dette synes Fee er noe latterlig da det har blitt vitset med at Paulus bruker denne formuleringen: ‘Til slutt’, så å si midt i brevet.¹³⁴ Poenget til Paulus er nok å vise at han nærmer seg brevetts siste argumenter, “...moving to his final point...”.¹³⁵

οὖν, *derfor*, er ofte ikke tatt med i mange oversettelser, men ordet er viktig, noe jeg vil forklare grundigere senere under kommentarene til Romerbrevet 12,1-2.

Vers 1a er en paraklesesetning, men her dukker det opp et lite problem. 1 Tessalonikerbrev inneholder nemlig ikke noen sammenfatning av evangeliet, slik som de andre paulusbrevene gjør før overgangen til paraklesen. Men som jeg har vist tidligere, inneholder kapittel 1-3 påminnelser om hvordan tessalonikermenigheten tok imot evangeliet (1,5-9), og Paulus har i sin pastorale omtanke sendt Timoteus for å ”...få vite hvordan det sto til med troen deres” (3,5b). Etter dette besøket er Paulus oppmuntret og ønsker sterkt å ”...utfylle det som ennå mangler i deres tro” (3,10b). Alt dette er summert i vers 1b hvor Paulus beskriver hvordan de har lært å leve, og at formaningene som nå kommer, er for at ”...dere må gjøre enda større fremskritt i dette”.

Vers 2

οἶδατε γὰρ τίνας παραγγελίας ἐδώκαμεν ὑμῖν διὰ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ.

Det har vært spekulert i hvilke bud (παραγγελίας) dette kan ha vært. Når man leser et paulusbrev mangler man selvsagt den kunnskapen som ikke er uttrykt i brevet, for eksempel hva Paulus helt konkret har sagt og formant menigheten til.¹³⁶ Etter min mening er det allikevel her logisk å knytte vers 2 til de følgende vers slik at budene som Paulus refererer til, er gjentatt i formaningsdelen i kapittel 4-5. Konjunksjonen γὰρ knytter verset tilbake til vers 1, som en nærmere begrunnelse for dette, nemlig hvordan menigheten i Tessalonika skal vandre/leve i troen. Abraham J. Malherbe foreslår at παραγγελίας skal forstås som ”a summary and exposition of his missionary preaching (1 Cor 15:3-4), teaching about the

¹³² Bibel2011 og NB30.

¹³³ Wanamaker, *Thessalonians*, 147.

¹³⁴ Fee, *Thessalonians*, 139.

¹³⁵ Best, *Thessalonians*, 154.

¹³⁶ Hays, *Moral Vision of NT*, 16-17.

Lord's Supper (1 Cor 11:23-24), and moral rules, after the fashion of Jewish *halakot* (1 Cor 4:17; cf. Rom6:17; 1 Cor 11:2; Phil 4:9; 2 Thess 3:6; cf. Col 2:6).¹³⁷ Malherbe sier imidlertid også at det er umulig å fastslå det nøyaktige innholdet i den Paulinske forkynnelsen til Tessalonikerne.¹³⁸

3.3.6 Kommentar til versene 3-8.

Hovedtemaet for vers 3-8 er hvordan tessalonikermenigheten i hellighet skal leve ut sitt seksualliv.

Vers 3

Τοῦτο γάρ ἐστιν θέλημα τοῦ θεοῦ, ὁ ἁγιασμός ὑμῶν, ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας,

Dette er det første av tre vers (3, 4 og 7) som inneholder ordet ἁγιασμός, *helligelse*. I NA27 henger versene 3-8 sammen som én setning, og spesielt den første delen er vanskelig "...because some of the words can be given different meanings and its clauses construed in different relationships to one another".¹³⁹ Best gjør det også klart at "[n]o solution can be claimed as wholly satisfactory and new evidence on the use of the words could easily tilt the balance in another direction".¹⁴⁰ Jeg kommenterer derfor teksten med samme forbehold som Best gjør. Her vil jeg også forsøke å gi en redegjørelse for bruken av ἁγιασμός i Det nye testamente, i ekskurs I.

Vers 3 åpner med den sideordnende konjunksjonen γὰρ og knytter dermed verset sammen med det foregående. Vi ser dermed at versene 1-3 er knyttet sammen ved hjelp av γὰρ. Budene som Paulus gav "...gjennom Herren Jesus" er det samme som θέλημα τοῦ θεοῦ, *Guds vilje*. Vi skal merke oss at Guds vilje generelt ikke er avgrenset til et forbud mot seksuell umoral. Mangelen på bestemt artikkel foran θέλημα viser at det som følger ikke er hele Guds vilje, men om seksuell adferd blant de kristne.¹⁴¹ Paulus har lagt til en liten apposisjon om hellighet. Guds vilje er ὁ ἁγιασμός ὑμῶν. Akkurat som vi tidligere har sett i kapittel 2, er hellighet og seksuell adferd knyttet sammen (Leviticus 18-20). Et viktig spørsmål for å forstå verset er hvor man setter komma og kolon. Bibel2011 setter kolon etter "Guds vilje", dermed blir det: "For dette er Guds vilje: at dere skal være hellige, så dere holder dere borte... [min utheving]". Dette stemmer imidlertid ikke med den substantiviske

---

¹³⁷ Malherbe, *Thessalonians*, 223.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Best, *Thessalonians*, 159.

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Ibid.

infinitiven ἀπέχεσθαι som står apposisjonelt og dermed fungerer definerende i setningen.¹⁴² En mer korrekt oversettelse av dette vil da være ”For dette er Guds vilje, deres hellighet; at dere skal avstå fra...[lagt til understreking, egen oversettelse]”.

Paulus formaner tessalonikermenigheten til å ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας, *holde seg borte fra seksuell umoral*. πορνεία rommer både prostitusjon, hor, utukt og seksuell umoral.¹⁴³ I Det gamle testamente og i Åpenbaringen brukes ordet om frafall fra Gud, men i Paulus sine brev er det brukt om seksuell utfoldelse som ikke er i hellighet og ære. Jeg vil komme nærmere inn på dette ordet under behandlingen av perikopene i 1 Korinterbrev 5-6.

Ekskurs I - Ordet ἁγιασμός i 1. Tessalonikerbrev 4

Som figur 2 viser forekommer ordet bare 10 ganger i hele Det nye testamente, én gang hver i Hebreerbrevet (12,14) og 1 Petersbrev (1,2) og åtte¹⁴⁴ ganger i paulusbrevene. Hele tre av de åtte er å finne i 1 Tessalonikerbrev (4,3.4.7). Figur 4 viser de to ulike forståelsene og betydningene av ordet. Best beskriver de to slik: ”...either passively, ’that you may be sanctified (sc. by God)’, or reflexively, ’that you may sanctify yourselves’...”¹⁴⁵ En annen måte å beskrive de to betydningene er slik Jarl Henning Ulrichsen gjør, enten som en prosess eller en tilstand.¹⁴⁶ Disse to betydningene trenger ikke nødvendigvis utelukke hverandre, men de kan henge sammen i et indikativ-imperativperspektiv (jf. Ekskurs II). På grunnlag av det vil jeg påstå at ἁγιασμός kan romme både forståelsen av hellighet som en tilstand vi er satt inn i av Gud, og prosessen i hellighet (altså livet som kristen) samtidig. På bakgrunn av dette finner jeg Best sin beskrivelse, *refleksiv*, noe uheldig. Det er dårlig paulinsk teologi å si at mennesker kan hellige seg selv, noe Best selv også poengterer. ”...Paul would never think of the believer as able to consecrate himself apart from God’s action (4.8; 5.23; 2 Th. 2.13; 1 Cor. 1.2, 30; Rom. 15.16).”¹⁴⁷ Hellighetstilstanden henger uløselig sammen med hellighetsprosessen.

Vi kommer allikevel ikke bort ifra at ordet kan ha to betydninger, men istedenfor å kalle dem prosess eller tilstand, er det mer presist å si at ἁγιασμός kan bety:

- 1. Prosess på grunnlag av hellighet som tilstand, eller
- 2. Tilstand.

---

¹⁴² Wallace, *Greek Grammar*, 606.

¹⁴³ Ulrichsen, *Gresk Norsk Ordbok*, Bind 2, 198.

¹⁴⁴ For full oversikt over de ulike stedene, se Schmoller, *Pocket Concordance*, 8.

¹⁴⁵ Best, *Thessalonians*, 160.

¹⁴⁶ Ulrichsen, *Gresk-Norsk ordbok – Bind 1*, 4.

¹⁴⁷ Best, *Thessalonians*, 160.

Ulrichsen selv mener det kun er ett sikkert sted hvor ἁγιασμός betyr dette, nemlig i 1 Tess 4,4 noe vi ser i norske oversettelser av Det nye testamente, for eksempel i figur 4:

1 Tessalonikerbrev 4	Bibel2011	NO30
Vers 3	”dere skal være hellige”	”eders helliggjørelse”
Vers 4	”i hellighet”	”i helligelse”
Vers 7	”et hellig liv”	”helliggjørelse”

Fig. 4. Ulike oversettelser av ἁγιασμός i 1 Tess 4,3.4.7.

Vi ser at den nye oversettelsen går bort ifra helliggjørelse og helligelse, da man nok har ment at det er gammeldagse ord som ikke gjenkjennes eller brukes blant folk flest i dag. Og i vers 3 har man til og med isteden valgt å oversette med å gjengi første del av hellighetsbefalingen i Leviticus 19,2. Vi ser i begge de to oversettelsene at vers 3 og 7 har sterkest vekt på betydning 1 av ἁγιασμός, mens vers 4 heller er en slags spesifisering av den generelle hellighetsprosessen. Der beskriver Paulus hvordan hellighet helt konkret skal leves ut. David Peterson beskriver bruken av ἁγιασμός i 1 Tessalonikerbrev slik:

...throughout this passage God’s will is ‘sanctification’ in the sense that he demands a consecrated lifestyle (4:3). We are to keep our bodies in a state of sanctification and honour (4:4) because that is the context or condition in which we were called (4:7). Holiness as a way of life flows from consecration to God in Christ.¹⁴⁸

Vers 4

εἰδέναι ἕκαστον ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ καὶ τιμῇ,

De eksegetiske vanskelighetene topper seg i vers 4. Her hersker nemlig stor uenighet om hvordan man skal oversette og tolke verset i så stor grad at både oversettelsen og betydningen blir helt ulike alt etter hvem som kan ha rett. Jeg mener oversettelsen av vers 4 er såpass viktig for helheten i perikopen og for forståelsen av Paulus, at jeg vil gi dette plass i avhandlingen.

Det er først og fremst meningen til ordene κτᾶσθαι og σκεῦος som byr på problemer. σκεῦος er et sjeldent ord i Det nye testamente, men er som oftest brukt om utstyr, eiendel, redskap og om en beholder (oftest leirkar eller kar). I tillegg brukes det i overført betydning om mennesker i: Acta 9,15 (utvalgt redskap), 2 Kor 4,7 (skatten i leirkar), 2 Tim 2,20.21 (kar) og 1 Pet 3,7 (konen som svakere kar). Siden ordet har et så bredt spekter av

¹⁴⁸ Peterson, *Possessed*, 141-142.

betydninger, blir det oversatt etter hvilken kontekst det står i.¹⁴⁹ Dette er viktig når vi skal se på 1 Tessalonikerbrev 4,4. Per i dag er det tre ulike måter å løse dette på. Helt ifra oldkirkelig tid har det stått mellom 'kone' eller 'kropp'.¹⁵⁰ Noen årtier tilbake kom også alternativet 'kjønnsorgan',¹⁵¹ en løsning som er argumentert for blant annet ved Torleif Elgvin. Jeg vil gi en kort gjennomgang av de tre:

1. σκευος oversettes med 'kone', noe vi ser i nesten samtlige bibeloversettelser i Norge, fra NO30 og NO78/86 via NB88 og GudsOrd til Bibel2011. Denne siste og nyeste har til og med en fotnote som informerer slik: ”*kone* Det gr. ordet betyr egentlig 'redskap' eller 'kar', jf. 2 Kor 4,7, men ble brukt som omskrivning for 'kone'. Jf. 1 Pet 3,7.”¹⁵² Elgvin har imidlertid vist at:

There is no reference in Greek literature for σκευος with the meaning 'wife'. Therefore this option is argued with reference to a few rabbinic texts, which allegedly provide support for כלי in the meaning 'wife' [...] The rabbinic material rather supports a narrow interpretation of כלי / σκευος as 'sexual organ' than the more general 'wife'¹⁵³

Videre påpeker Elgvin, samstemt med blant annet Wanamaker¹⁵⁴, at referansen til 1 Petersbrev 3,7 “På samme måte dere menn: Vis omtanke i samlivet med kvinnen, som er den svakere part (σκευος)” (I NO30: “det svakere kar”.) Problemet er at dette verset impliserer at mannen også er et kar, bare et sterkere. Dermed blir verset faktisk et argument for å oversette σκευος med kropp istedenfor kone.¹⁵⁵

Formuleringen av verset kan variere alt etter hvordan man velger å tolke κτᾶσθαι, enten som i Bibel2011 ”vinne[skaffe] seg sin egen kone” eller ”leve med (seksuelt)”.¹⁵⁶ Mot dette gjengir Elgvin tre argumenter:¹⁵⁷ A. Det klarer ikke å speile den sosiale settingen i den tidlige kristne kirke. Man valgte vanligvis ikke personlig sin ektefelle. Mottakergruppen blir også veldig snever, enten single menn eller gifte menn. (De fleste menn i tessalonikermenigheten var gift.¹⁵⁸) B. Det passer ikke det vanlige mønsteret som Paulus

¹⁴⁹ For eksempel ”forseilet” i Apg 27,17; ”kar” i Joh 19,29 og ”eiendeler” i Matt 12,29 m. par.

¹⁵⁰ Best, *Thessalonians*, 161.

¹⁵¹ Elgvin, Torleif, ”To master his own vessel”. 1 Thess 4.4 in light of the new qumran evidence”, *NTS*, 604-619.

¹⁵² Fotnote til 1 Tess 4,4 i Bibel2011.

¹⁵³ Elgvin, ”His own vessel”, 610.

¹⁵⁴ Wanamaker, *Thessalonians*, 152.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Elgvin, ”His own vessel”, 614.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Ibid., 615.

bruker i sin paraklese. Hvorfor henvender Paulus seg plutselig kun til gifte eller single menn, når resten av perikopen er adressert til hele menigheten? C. Det er motstridende mot det Paulus sier andre steder om sex og ekteskap. Hvorfor er ikke "sanselig begjær" tillatt mot ens kone, slik Paulus viser til i 1 Tessalonikerbrev 4,6? I 1 Korinterbrev 7,1-7 "he recommends marriage as remedy for lust! Collins [¹⁵⁹] seems to make Paul a Stoic opposed to sexual desires, rather than a Jew committed to biblical ethics."¹⁶⁰ (En slik holdning til Paulus ser vi også i *Sammen*, hvor man mener at Paulus hadde "et asketisk forhold til ekteskap og sex".¹⁶¹) "Paul acknowledges the sexual desires, but wants to exercise lordship over their passions, different from prevailing patterns among the pagans."¹⁶²

William Loader har i boken "The New Testament on Sexuality" imidlertid argumentert for at 'kone' er den mest sannsynlige oversettelsen. Han baserer dette på at heller kan oversettes 'kone' i den konteksten (qumranskriftene og 1 Sam 21,6).¹⁶³ Loader forklarer da Paulus sin advarsel mot sanselig begjær med at man ikke skal gifte seg bare for å tilfredsstille sin lyst.¹⁶⁴ Men som vi har sett ovenfor legger Fee 1 Korinterbrev 7, 1-7 imot en slik forståelse.

2. σκεῶς oversettes med 'kropp'. Elgvin mener dette er en nærmere oversettelse enn 'kone', men ikke helt. Som vist ovenfor blir ordet brukt i overført betydning om mennesker i et knippe steder i Det nye testamente. Paulus bruker ordet i 2 Kor 4,7 "Men vi har denne skatten i leirkrukker [σκεύεσιν]...". Denne og lignende bruk, som den vi finner i blant annet 1 Petersbrev 3,7 og Acta 9,15 uttrykker et gammeltestamentlig bilde på mennesket som "fragile earthenware"¹⁶⁵ med Gud som pottemakeren. Blant kirkefedrenes skrifter (fra Barnabas) er σκεῶς vanligvis oversatt med kropp, noe Elgvin mener hindret dem i å spesifisere ordet nærmere,¹⁶⁶ slik vi nå skal gjøre.

3. σκεῶς betyr 'kjønnsorgan'. Det hebraiske כֶּלִי har denne betydningen i tekster fra Qumran, som var i aktiv bruk blant essenerne. I Bibelen finner vi en slik bruk av ordet to ganger i 1 Samuelsbok 21,6.¹⁶⁷ Elgvin understreker at tessalonikermenigheten ikke hadde særlig kjennskap til hebraisk og jødisk litteratur, men:

---

¹⁵⁹ Se fotnote 38 i Elgvin, "His own vessel", 615.

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ "Sammen", Bispemøtet. Den norske kirke, Oslo, 2013. 50.

¹⁶² Elgvin, "His own vessel", 615.

¹⁶³ Loader, *NT on Sexuality*, 154.

¹⁶⁴ Ibid., 157.

¹⁶⁵ Elgvin, "His own vessel", 616.

¹⁶⁶ Ibid., 616-617.

¹⁶⁷ Ibid., 617.

Paul's letters demonstrate that his thinking to a large degree was framed by Hebrew traditions, biblical and Jewish, although he had to communicate in Koine. In our case I think biblical and Jewish tradition suggested to him the word אֵלֶּי for 'organ'. He chose the equivalent knowing that in a paragraph of sexual admonition this Greek word would carry the same connotations.¹⁶⁸

Dermed blir en sannsynlig og mer korrekt oversettelse av verset: "That each of you learn to master his own (sexual) organ in holiness and honour."¹⁶⁹ Slik blir også formaningen adressert til både kvinner og menn, gifte og ugifte.¹⁷⁰ Ved å bruke σκεῦος vil Paulus altså vise at han mener 'kropp' i så spesifikk forstand som kjønnsorgan. Men de to betydningene henger sammen, og verset har derfor paralleller i blant annet Rom 12,1 og 1 Kor 6,13-20.

Vers 5

μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας καθάπερ καὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν θεόν,

Verset fungerer som kontrast til vers 3 og 4. Det motsatte av å være hellige, er å være hedning og ikke kjenne Gud (og hans vilje). Og "hellighet og ære" i vers 4 får sin motsetning i "sanselig lyst" i vers 5. πάθει ἐπιθυμίας fungerer som et samlebegrep for den frie seksuelle utfoldelsen som hedningene levde i. Det er ikke, som mange tror, slik at Paulus forbyr sanselig lyst innenfor ekteskapet. Et ekteskap i hellighet og ære innebærer også det, slik Paulus selv sier i 1 Korinterbrev 7,1-7. Her understreker han også likeverd og respekt innenfor ekteskapet.

Det er verdt å merke seg Paulus' bruk av τὰ ἔθνη. Han var selvsagt kjent med den jødiske inndelingen av mennesker, det var jøder og hedninger. Når han da bruker hedninger som motsetning til de kristne i Tessalonika, er dette nytt. De nyomvendte har fått en ny identitet.¹⁷¹

τὰ μὴ εἰδότα τὸν θεόν er et uttrykk hentet fra Det gamle testamente (blant annet Jer 10,25 og Salme 79,6) som Paulus bruker i flere av sine brev (Gal 4,8; 2 Tess 1,8).

Vers 6a

τὸ μὴ ὑπερβαίνειν καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τῷ πράγματι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ...

På grunn av artikkelen foran infinitiven τὸ μὴ ὑπερβαίνειν og betydningen av πλεονεκτεῖν og πλεονεκτεῖν har noen tolket vers 6a som en formaning om handel mellom 'brødrene'.¹⁷² Man hevder også at det er vanskelig å se at verset har med seksualetikk å gjøre, spesielt om man har tolket σκεῦος til kone i vers 4 (noe som er en svært lite sannsynlig

¹⁶⁸ Elgvin, "His own vessel", 618.

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Wanamaker, *Thessalonians*, 154.

¹⁷² Ibid.

oversettelse, se kommentar til vers 4). Wanamaker¹⁷³ tilbakeviser dette ved å påpeke at tydingen av τὸ μὴ konstruksjonen er usikker. Det er også usannsynlig at Paulus skulle introdusere et helt nytt tema som dette midt oppi formaningsdelen om seksualetikk. Om τῷ πράγματι stod i flertall ville det hatt med handel å gjøre, men her er ordet i entall og dermed er betydningen mer usikker. Wanamaker hevder at "the most natural meaning of ἓν τῷ πράγματι is 'in *this* matter,' referring back to the theme of sexual immorality introduced in v.3."¹⁷⁴ Artikkelen viser altså ikke til ett nytt tema, men henter opp igjen tråden fra vers 3 ifølge både Wanamaker og Best.¹⁷⁵ Vi kan konkludere med at verset henger temamessig sammen med vers 3-8. Men hva betyr det? Paulus' bruk av τὸν ἀδελφὸν, *brødre*, betyr nok her som andre steder ens trosfeller, og ikke mennesker generelt.¹⁷⁶ Best foreslår at verset handler om "homosexuality in which the brother might be considered to be exploited".¹⁷⁷ Han viser til Romerbrevet 1,24ff der Paulus skildrer en sammenheng mellom homoseksuell utfoldelse og det å ikke kjenne Gud (jf. 1 Tess 4,5). Wanamaker derimot ser bruken av τὸν ἀδελφὸν i forbindelse med datidens familieforhold. "If a Christian used his familiarity and friendship to gain sexual favors from a member of a Christian brother's family or extended household, then he had overstepped the mark by taking advantage of or defrauding τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ('his brother') in Christ."¹⁷⁸

Vers 6b

...διότι ἔκδικος κύριος περὶ πάντων τούτων, καθὼς καὶ προείπαμεν ὑμῖν καὶ διεμαρτυράμεθα.

διότι angir årsak og viser grunnen til at en kristen ikke må "krenke eller utnytte sin bror i noe". På tross av at paraklesen er evangelisk i sin egenart (se ovenfor), bruker Paulus her sterke ord. Setningen er en advarsel på et språk som er hentet fra Det gamle testamente.¹⁷⁹ Man spekulerer på om Paulus egentlig siterer Salme 94,1 "HERRE, du er en Gud som tar hevn." Fordi Paulus nevner Gud som subjekt i vers 7, kan vi med stor sikkerhet si at 'Herre' her i vers 6 er Jesus Kristus. Ellers ville det ikke ha vært nødvendig å nevne Gud igjen i vers 7. Jesu gjenkomst er tema flere steder i 1 Tessalonikerbrev, blant annet 1,10; 3,13 og 4,13-5,10.

¹⁷³ Wanamaker, *Thessalonians*, 154.

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ Best, *Thessalonians*, 166.

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Wanamaker, *Thessalonians*, 155.

¹⁷⁹ Ibid., 156.

De tre forfatterne av brevet har også tidligere advart tessalonikermenigheten om dette: καθὼς καὶ προείπαμεν ὑμῖν . Paulus legger også til καὶ διεμαρτυράμεθα og sammen forsterker de to verbene advarselen. Wanamaker kaller vers 6b for ”a negative reason that his readers should not indulge in any form of sexual immorality, and in particular that they dare not take advantage of a fellow Christian.”¹⁸⁰

Vers 7

οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσία ἀλλ’ ἐν ἁγιασμῷ.

Verset med ἁγιασμῷ for tredje gang rammer versene 3-7 sammen og danner altså motstykket til vers 6b som: ”[a] positive warrant for ethical conduct among Christians.”¹⁸¹ Gjennom to kontraster, som Paulus forsterker ved å bruke ulike preposisjoner, uttrykker Paulus meningen med Guds kall. ’Urenhet’ er tilstanden som hedning og ’hellighet’ er den nye tilstanden som kristen. Kontrasten uttrykker altså et tydelig før og nå, og dette gjelder ikke bare for brevets mottakere. ”ἡμᾶς embraces both the readers and the writer[s] together as the ones called by God.”¹⁸² Dermed kan det se ut som at vers 7 har en bredere gyldighet enn bare som en begrunnelse for formaningene i denne perikopen. Det at forfatterne også er inkludert tyder på at dette er noe som også gjelder andre enn brevets mottakere.

Vi kan med stor sikkerhet slå fast at γὰρ ikke bare viser tilbake til vers 6b, men fungerer som begrunnelse for vers 3-7.

Vers 8

τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ ἀλλὰ τὸν θεὸν τὸν [καὶ] διδόντα τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον εἰς ὑμᾶς.

I vers 8 gir Paulus en siste begrunnelse for hvorfor man skal leve etter formaningene. Partikkelen τοιγαροῦν forekommer kun her hos Paulus. Den knytter verset til vers 7 og de foregående og bærer med seg betydningen av advarsel eller konsekvens over den (ὁ ἀθετῶν) som måtte finne på å gå imot formaningene i vers 3-6a. Best mener når Paulus skriver ἄνθρωπον har han et generelt sikte, ”human decrees or a human appeal”.¹⁸³ Men både Wanamaker¹⁸⁴ og Fee¹⁸⁵ mener Paulus sikter til seg selv for å understreke at dette ikke er noe han selv har funnet på, det er Herren Jesus sine bud, Guds vilje (vers 2-3). Den som avviser dette avviser ikke Paulus, men Gud selv. Torben Kjær beskriver dette slik: ”Identifikasjonen

---

¹⁸⁰ Wanamaker, *Thessalonians*, 156.

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ Best, *Thessalonians*, 169.

¹⁸⁴ Wanamaker, *Thessalonians*, 158.

¹⁸⁵ Fee, *Thessalonians*, 153.

af Gud som den, der giver sin Ånd, den hellige, til menigheden, fungerer som endnu et motiv til at opfylde formaningerne i v.3-6a. Overtrædelse er i modsætning til Guds hellige Ånd i dem og i modsætning til, hvad Ånden virker i dem.”¹⁸⁶

Bakgrunn for vers 8a finner vi to steder: 1. I evangeliene, blant annet Lukas 10,16: ”Den som hører dere, hører meg, og den som forkaster dere, forkaster meg. Men den som forkaster meg, forkaster ham som har sendt meg.” Wanamaker er usikker på om Paulus kjente til akkurat dette Jesus-ordet, men prinsippet kjente han nok.¹⁸⁷ 2. “The principle involved concerns the Jewish idea of the *shaliach*, who was the appointed representative of another. [...] To receive or to reject such a representative was to receive or reject the sender.”¹⁸⁸

Paulus poengterer at det er Gud som gir Den Hellige Ånd. I NA27 ser vi at konstruksjonen er noe uvanlig; τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον εἰς ὑμᾶς. Paulus understreker τὸ ἅγιον ved å plassere det først, noe som ikke er tilfeldig. Ånden er hellig, fordi den er Guds. Fee påpeker at det her er tale om både Guds karakter og en understrekning av Åndens betydning i kristen etikk.

[I]n a context where God’s will is defined in terms of the Thessalonians’ living in *holiness* (v. 3), so that they ”gain mastery over their own vessels” in *holiness* (v. 4), because God has called them not to uncleanness but to *holiness* (v. 7), it is hardly surprising that Paul emphasizes the Spirit as ”The Holy One,” who is thus the source of such ”holiness” in the Thessalonian community.¹⁸⁹

3.3.7 Oppsummering

I det eldste av Paulus sine kjente brev bruker han hellighet på flere måter. I vers 3 er hellighet jamført med Guds vilje. Paraklesen er altså ikke Paulus sitt påfunn, men Guds hellige vilje med tessalonikermenigheten. Hellighet er også en måte å leve på, i vår perikope spesielt vektlagt på det seksuelle område. Vers 4 formaner til hellighet og ære i seksuallivet. Paulus runder så av formaningen med vers 7, hvor det er vanskelig å ikke se linken til Det gamle testamente og Leviticus. Urenhet og hellighet blir satt opp mot hverandre som to motsetninger. De kristne er kalt til å være hellige, og gjør dette ved Ånden, den hellige, som Gud gir (vers 8).

I ekskurset viser jeg at man skiller mellom hellighet som tilstand og prosess, men at disse to egentlig henger uløselig sammen.

---

¹⁸⁶ Kjær, *Første Thessalonikerbrev*, 130.

¹⁸⁷ Wanamaker, *Thessalonians*, 157.

¹⁸⁸ *Ibid.*, 158.

¹⁸⁹ Fee, *Thessalonians*, 154.

Det gjennomgående tema i perikopen er seksualetikk, men går vi bakenfor denne kategorien kan vi si noe generelt om paulinsk etikk: Den hviler på evangeliet, men forutsetter også en forandring i menneskers måte å leve på. Vers 7 blir det sentrale her, og Paulus inkluderer også seg selv og sine medforfattere når han angir hvem dette gjelder for. På grunnlag av dette vil jeg si at vers 7, i tillegg til å fungere som begrunnelse for vers 3b-6 også kan ha et generelt etisk sikte.

3.4 Romerbrevet 12,1-2

Vi skal se nærmere på disse to kjente versene i Romerbrevet. Jeg kommenterer versene hver for seg og vil knytte dem sammen til behandlingen av 1 Tessalonikerbrev 4,1-8. En del begreper i versene er kultisk relaterte og handler om offer, derfor vil jeg innledningsvis se nærmere på dette. I forbindelse med vers 1 vil jeg også ta et steg til siden med et ekskurs om formaningenens kjennetegn, egenart og grunnlag hos Paulus.

3.4.1 Innledning

I Romerbrevet 1, 8-15 beskriver Paulus hvordan han lenge har bedt og ønsket å komme til menigheten i Roma. I slutten av brevet kommer det fram at Paulus planlegger en misjonsreise til Spania (Rom 15,24.28) og vil legge veien dit via Roma, noe som nok var naturlig og selvsagt da de fleste veier gikk via Rom. Han trengte også en base for sitt arbeid mot Spania som var nærmere de vestlige deler av Romerriket enn Antiokia, som hadde vært hans base til nå.¹⁹⁰ Brevet er skrevet i Korint hjemme hos Gaius som var ”vert for meg [Paulus] og hele menigheten” (Rom 16,23). Brevet dateres til ca 56-57 e.Kr.

Romberbrevet inneholder læren om rettferdiggjørelsen ved tro, noe som har gjort det til ett av de viktigste og kanskje mest leste. Luther sa om Romerbrevet at ”[d]ette brev er det rette hovedstykket i Det nye testamente og det aller klareste evangelium.”¹⁹¹ Det kan nok kalles et teologisk hovedverk for Paulus og fungerer som legitimering av hans apostelembete, og en grundig forklaring (evt. avklaring) av hans teologi. Man skiller brevet grovt sett i to: kapitlene 1-11 og 12-15. Tidligere har man sett tendenser til at 1-11 har blitt kalt den teologiske delen og 12-15 formaningsdelen, men som vi skal se nedenfor er en slik oppdeling å gjøre Paulus urett. Kapittel 16 er sannsynligvis et tillegg som Paulus la til etter at brevet egentlig var ferdig.¹⁹²

---

¹⁹⁰ Johnstad, *Håndbok til NT*, 262.

¹⁹¹ Lønning, *Levende Luther*, 49.

¹⁹² Johnstad, *Håndbok til NT*, 263

3.4.2 Kultbegrep og offertanke i Romerbrevet

Allerede i 1 Tessalonikerbrev 4,1-8 har vi sett at kultiske begreper som ἁκαθαρσία og ἁγιασμῶ dukker opp. I Romerbrevet benytter Paulus begreper om seg selv og menigheten som har et klart kultisk preg. I 15, 15b-16 skriver Paulus: ”**15b** Jeg gjør det ved den nåde Gud har gitt meg **16** til å være Kristi Jesu tjener (λειτουργὸν) blant folkeslagene. Min prestetjeneste (ἱερουργοῦντα) er å forkynne evangeliet så folkeslagene blir et offer Gud gjerne tar imot, innviet ved Den hellige ånd..” Denne hellige tjenesten innebar ikke noen form for stedfortrederrolle mellom Gud og mennesker: “Sacral terminology is used metaphorically to portray the ministry of preaching by which Paul enables people from every nation to offer themselves to God as an acceptable sacrifice.”¹⁹³ I kapittel 2 viste jeg hvordan Gud i Det gamle testamente er opptatt av å skille israelsfolket fra de urene nabonasjonene. Men i Romerbrevet er hedningene inkludert blant de utvalgte som ”et offer Gud gjerne tar imot”.¹⁹⁴ Kultterminologien brukes altså av Paulus i ren etisk betydning om alle kristne, i og med at ”the distinction between clean and unclean, Jew and Gentile, had been broken down and abolished in Christ”.¹⁹⁵ Dette samsvarer med hva Paulus skriver andre steder, blant annet Romerbrevet 10,12; Galaterbrevet 3,28 og Kolosserbrevet 3,11. Det kultiske skillet mellom rent og urent er også forandret, noe vi også ser gjennom narrativet i Acta 11. Paulus tar opp temaet i Romerbrevet 14. Her viser han at skillet mellom rent og urent er et samvittighetsspørsmål, der det mest sentrale er hensynet til hver enkelt. Versene 13-15 forklarer dette:

13 La oss ikke lenger dømme hverandre! Døm heller slik: Ingen må få sin bror eller søster til å snuble og falle. **14** I Herren Jesus vet jeg sikkert og visst at ingenting er urent i seg selv. Men for den som mener at noe er urent, er det urent. **15** Hvis du sårer din bror eller søster med det du spiser, går du ikke fram med kjærlighet. Den som Kristus døde for, må ikke du føre i fortapelse med det du spiser.

Paulus sin lære om dette samsvarer med hva Jesus sier i Markusevangeliet kapittel 7. Ingenting utenfra kroppen er urent (Mark 7,18), men det som kommer innenfra (7,21). Paulus viderefører dette i Romerbrevets 14. kapittel, som handler om hvorvidt kristne kunne spise offerkjøtt fra hedenske altere og offerkultur. ”Den som spiser, skal ikke se ned på den som

---

¹⁹³ Peterson, *Possessed*, 58.

¹⁹⁴ Rom 15,16.

¹⁹⁵ Peterson, *Possessed*, 58.

ikke gjør det. Og den som ikke spiser, skal ikke dømme den som spiser. Gud har jo tatt imot ham.”¹⁹⁶

I Rom 15,16 oversetter Bibel2011 ordet ἡγιασμένη med innviet. Ulrichsen oversetter dette med *helliggjort, helliget*.¹⁹⁷ Denne passivpartisippen viser at helligelsen er noe man får/tar imot av Gud. Peterson understreker at det ikke bare er selve omvendelsen, men også livet til den kristne som er et offer for Gud slik vi ser i 12,1.¹⁹⁸

Oppsummert kan vi altså si at Paulus benytter kultiske termer for å forklare hedningenes omvendelse og vandring i det kristne livet. Skillet mellom hedninger og jøder er altså borte, og skillet mellom rent og urent er en hundre prosent etisk sak. Det betyr imidlertid ikke at det kultiske er forsvunnet, men derimot transformert fra offertanken i Det gamle testamente til dette som Paulus påpeker i Romerbrevet 12,1: Offeret til Gud er: τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν ἁγίαν. Som vi skal se nedenfor bruker Paulus også andre ord med bakgrunn i det kultiske, blant annet i vers 2. Bruken av kultiske termer i disse versene viser nettopp det at Paulus ikke avviser offertanken fra Leviticus, men han endrer den. Dette perspektivet er veldig aktuelt i min oppgave, da kult og offertanken i GT har vært brukt til å avvise hvor viktig hellighet er i nytestamentlig etikk.

3.4.3 Teksten¹⁹⁹

1 Derfor formaner jeg dere, brødre, ved Guds miskunn, å fremstille deres legemer som et offer – levende, hellig og gledelig for Gud, deres åndelige gudstjeneste. **2** Og rett dere ikke etter denne verden, men derimot bli forvandlet ved sinnets fornyelse, så dere kan skille ut hva som er Guds vilje, det gode, det gledelige²⁰⁰ og det fullkomne.

3.4.4 Kommentar til versene 1 og 2

Vers 1

Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ θεοῦ παραστήσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν ἁγίαν εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν

Verset har tradisjonelt markert overgangen fra teologi til etikk i Romerbrevet. Men er det virkelig så stort skille mellom disse, og var det Paulus sin intensjon at brevet nærmest skulle leses som to deler? Victor Furnish viser i sin bok *Theology and Ethics in Paul* hvordan

---

¹⁹⁶ Rom 14,3.

¹⁹⁷ Ulrichsen, *Gresk Norsk Ordbok*, 4.

¹⁹⁸ Peterson, *Possessed*, 59.

¹⁹⁹ Egen oversettelse

²⁰⁰ ”...for Gud...”

kapitlene 12 og 1 hører sammen.²⁰¹ I 1,24-28 beskriver Paulus menneskenes frafall til avgudsdyrkelse og utskielse. 12,1-2 viser det motsatte av dette. Hos Dunn finnes en oversikt over likhetene, og jeg gjengir to av dem.²⁰²

1,24 ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα	12,1 παραστήσαι τὰ σώματα
1,25 ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει	12,1 τὴν λογικὴν λατρείαν

Fig. 5 Kontraster Rom 1 og 12

I kapittel 1 beskriver Paulus altså livet uten Gud, og i kapittel 12 beskriver han livet med Gud. Partikkelen οὖν viser tydelig at Paulus her går over til en ny del i brevet, men den fungerer slik at den peker tilbake på det foregående (kapittel 1-11). Teologi og etikk hører altså sammen på en slik måte at man ikke bør skille de to helt fra hverandre. Jeg mener det forholder seg slik: teologi uten etikk er ingen teologi, og etikk uten teologi er ingen (kristen) etikk. I ekskurset nedenfor vil jeg undersøke Paulus' paraklese nærmere.

παραστήσαι henger sammen med kommunikasjonsverbet Παρακαλώ som et "indirect discourse".²⁰³ Infinitiven fungerer derfor her som finitt verb i imperativ. Mellom de to verbene legger Paulus til at han formaner "ved Guds miskunn." En lignende formulering finner vi også i 1 Tessalonikerbrev 4,1-3. Paulus tydeliggjør at det ikke er ham selv, men Gud som er paraklesens avsender.

Adressaten er ἀδελφοί som i Bibel2011 både her og i 1 Tessalonikerbrev 4,1 er oversatt med søsken. Flertallsformen for brødre, slik vi ser den her, kunne også inkludere kvinner. Det var vanlig å bruke ἀδελφοί om en forsamling der det var menn til stede. Også kvinner og barn under denne benevnelsen, da det ikke fantes noe annet ord for søsken på koiné.

Paulus formaner nå menigheten til "å fremstille deres legemer som et offer – levende, hellig og gledelig for Gud". Istedenfor den kultiske tempeltjenesten skal den kristne fremstille eller "bære kroppen fram"²⁰⁴ for Gud. Igjen, og ikke tilfeldig, møter vi hellighet som et nøkkelbegrep. Kroppen skal settes til side for Gud. σώματα og ζῶσαν understreker at "[...] the thought of sacrifice has been transposed across a double line - from cultic ritual to everyday life, from a previous epoch characterized by daily offering of animals to one characterized by a whole-person commitment lived out in daily existence".²⁰⁵ Det er τὴν

²⁰¹ Furnish, *Theology*, 103.

²⁰² Dunn, *Romans 9-16*, 708.

²⁰³ Wallace, *Greek grammar*, 603.

²⁰⁴ Bibel2011.

²⁰⁵ Dunn, *Romans 9-16*, 710.

λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. Moo påpeker at λογικὴν er et svært vanskelig ord å forstå og har hele fire ulike forslag, hvorav jeg velger å gjengi et av dem jeg (og Moo) synes er mest sannsynlig.²⁰⁶ ” ’spiritual’ or ’rational,’ in the sense of ’appropriate for human beings as rational and spiritual creatures of God’: a worship that honours God by giving him what he truly wants as opposed to the depraved worship offered by human beings under the power of sin (see Rom 1:23-25)”.²⁰⁷

Ekskurs II – Kjennetegn, egenart og grunnlag i Paulinsk paraklese

Kjennetegn

Setningene som innleder paraklesen hos Paulus har en rekke fellestrekk. Jeg skal nå vise fire typiske paraklesesetninger, og deretter ved hjelp av Carl Bjerklunds artikkel ” Stilen i de paulinske formaningssetninger”²⁰⁸ gjøre rede for de faste kjennetegnene ved disse og lignende formaningssetninger:²⁰⁹

- Rom 12,1 Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ θεοῦ παραστήσαι...

- 1 Kor 4,16 Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μιμηταί μου γίνεσθε.

- 1 Tess 4,1 Λοιπὸν οὖν, ἀδελφοί, ἐρωτῶμεν ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ, ἵνα...

- 1 Tess 4,10 Παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, περισσεύειν μᾶλλον...

1. Ordet παρακαλέω eller ἐρωτάω står oftest i fremskutt stilling (unntaket er blant annet 1 Tess 4,1 der begge ordene er i samme setning og fungerer som forsterkende synonymmer og ikke står først i setningen). Ordene forekommer alltid i første person entall eller flertall.
2. Etter ett av verbene i punkt 1, følger partikkelen δέ eller οὖν.
3. Objekt for formaningen (for ett eller begge verbene i punkt 1) er personlig pronomen i andre person, ὑμᾶς, ofte med ἀδελφοί knyttet til.
4. ”Formaningen selv er som oftest utformet ved en infinitivkonstruksjon, men undertiden også innledet med ἵνα, eller den har simpelthen imperativform. Endelig begrunnes formaningen av og til med en ἵνα- eller ὅτι-setning.”²¹⁰

---

²⁰⁶ Moo, *Romans*, 752-753.

²⁰⁷ Ibid., 752.

²⁰⁸ Bjerklund, Carl, ”Stilen i de paulinske formaningssetninger”, *Norsk teologisk tidsskrift (NTT)*, 61. årg, 1960; 193-217.

²⁰⁹ Ibid., 199-200. Her er det også en full oversikt over formaningssetningene i NT.

²¹⁰ Bjerklund, ”Stilen i de paulinske formaningssetningene”, 200.

Bjerklund understreker også at verbets fremskutte plass fremhever subjektet, altså Paulus.²¹¹ Fast mønster er også at Paulus ofte formaner i kraft av Jesus Kristus (formuleringene varierer noe).

I tillegg til de klare og tydelige innledende formaningssetningene som Bjerklund har identifisert er det også viktig å påpeke at Paulus gjerne formaner midt inni et brev, for eksempel i Romerbrevet 6,12-13 og Kolosserbrevet 3,3ff. Her finner man ikke de typiske setningene, men kjenner formaningene igjen på vekslingen mellom bruk av indikativ og imperativ. Dette må sies for å nyansere Bjerklund: skillet mellom teologi og etikk er ikke fullt så entydig som man kan få inntrykk av i Bjerklunds artikkel.

Egenart og grunnlag

Når man skal se nærmere på formaningene i Det nye testamente, kommer man ikke utenom Martin Dibelius, formkritikkens far.²¹² Martin Dibelius sin teori går ut på at Paulus opprinnelig ikke skrev noen etikk for de kristne. Evangeliet skulle være god nok rettesnor for livet, siden parousien var nært forestående. Da Paulus og de første kristne etter en tid oppdaget at Jesus kanskje kom til å drøye tilbakekomsten, skrev man inn etikk i brevene. Denne etikken var inspirert av jødisk *halakah* og datidens hellenistiske filosofiske formaninger. Disse ble kalt *parenese*, betegnelsen som Dibelius også gav til formaningene i Det nye testamente og som fremdeles er standard å bruke hos de fleste innenfor faget.²¹³ Martin Dibelius tvinger oss altså til å stille spørsmålet: Er formaningene originalt paulinsk etikk, som var med helt ifra begynnelsen? Jeg vil forsøke å tilbakevise Dibelius' teori i to punkter, hvor punkt (1) baserer seg på Erling Utnems artikkel "Den evangeliske egenart ved den paulinske parenese" og punkt (2) bygger på Richard Hays' kapittel om paulinsk etikk i boken *The Moral Vision of the New Testament*. Når vi ser på egenart, henger dette så tett sammen med grunnlaget for paraklesen at jeg behandler temaene samlet.

1. Utnem kaller Dibelius' og hans meningsfellers teori for en tilbakefallsteori; evangeliet alene gjorde ikke jobben og dermed måtte loven på nytt legges på de kristnes skuldre.²¹⁴ Et viktig spørsmål i denne sammenheng er nettopp spørsmålet om formaningene er lov eller evangelium. Det er ikke helt uproblematisk i luthersk sammenheng å stille dette spørsmålet. (På tross av at dette er en nytestamentlig avhandling henger dette spørsmålet så tett sammen

---

²¹¹ Bjerklund, "Stilen i de paulinske formaningssetningene", 200.

²¹² Min fremstilling av Martin Dibelius bygger på andres studium, særskilt Hays og Utnem.

²¹³ Jeg har allerede gjort rede for hvorfor jeg heller velger å benytte meg av *paraklese* istedenfor *parenese*, ovenfor.

²¹⁴ Utnem, "Egenart ved den paulinske parenese", 68.

med det innerste i luthersk teologi, at det er verdt å ta en liten drøfting av dette.) Artikkelen VI i Confessio Augustana (CA) redegjør for lovens bruk og tradisjonelt har man i lutherske kretser holdt formaningene for å høre til under den såkalte tredje bruk av loven. Formaningene skal tukte det gamle mennesket ”for å holde det [kjødet] i tømme.”²¹⁵ Det at formaningene har en lovisk egenart ut ifra art. VI i CA stiller Utne seg tvilende til:

[Artikkel] VI vil vel egentlig ikke si noe om *parenese*s egenart og vesen, men bare avgjøre det riktige bibelske anliggende (mot antinomistisk lære) at lovens straffetale også har sin funksjon i kristenstanden overfor all kjødelig frihet, og at de troende trenger lovens informasjon om Guds vilje, for at de ikke skal falle i selvvalgte fromhetsgjerninger.²¹⁶

Utne vil med andre ord ikke avfeie lovens tredje bruk, men han vil understreke at formaningene ikke går inn under den kategorien, men er bundet sammen med evangelieforkynnelsen ”i et genetisk forhold”²¹⁷ og dermed er evangelisk i sin egenart. For å påvise dette skal vi først se på hvordan og i hvilke sammenhenger Paulus benytter seg av παρακαλέω og hva dette ordet betyr. Deretter må vi se nærmere på ”...forholdet mellom hans [Paulus] kerygmatiske indikativer og formanende imperativer”.²¹⁸

Verbene παρακαλέω eller ἐρωτάω sin plass i formaningssetningene er redegjort for ovenfor (se pkt. 1 under *Kjennetegn*). Utne peker også på det at verbene som brukes i formaningssetningene alltid er brukt ”...for å styrke, befeste, oppbygge, tilskynde...”²¹⁹ de troende. Her nevner vi blant annet Rom 12,1; 15,30; 1 Kor 4,16; 16,15-16; 2 Kor 9,5; Ef 4,1; 1 Tess 2,12; 3,2; 4,1.10; 5,11; 1 Tim 2,1. Det finnes eksempler på at Paulus forkynner tukt eller straff, men da bruker han andre begreper istedenfor παρακαλέω (for eksempel ἐλέγχω i 1 Tim 5,20; Ef 5,11; 2 Tim 4,2 o.a.).

Det må derfor skilles mellom straffetale (lovforkynnelse) og parenese resp. paraklese hos Paulus. Hans straffetale henviser til Guds vrede (resp. dom) og er nettopp rettet mot ’kjødet’ hos den troende og er sådan lov-forkynnelse. Paraklesen derimot henviser til Guds nåde og tilskynder og oppbygger de troendes åndelige liv utfra evangeliet. [...] Mens forkynnelsen av evangeliet ellers hos Paulus prinsipielt lukket loven ute, så

---

²¹⁵ Utne, ”Egenart ved den paulinske parenese”, 69.

²¹⁶ Ibid., 71.

²¹⁷ Ibid., 66.

²¹⁸ Ibid., 72.

²¹⁹ Ibid., 70.

forholder det seg motsatt med forholdet mellom evangelieforkynnelse og paraklese. Hvor evangeliet lyder, der lukkes paraklesen nettopp nødvendigvis *inn!*²²⁰

Det sterkeste argumentet til Utnem er sammenhengen mellom indikativ og imperativ i Paulus sine brev. Romerbrevet 6 er et klassisk eksempel på Paulus' bruk av indikativ og imperativ. Indikativen uttrykkes i 6,2-4 hvor Paulus sier at de kristne i Kristus er døde for synden. Indikativ er altså "...the fruit of the redemptive work of God in Christ through the Holy Spirit...".²²¹ Det er frelsesverket som Gud har gjort, gjennom sin sønn Jesu Kristi inkarnasjon, død og oppstandelse. Dette får mennesker del i gjennom dåpen og er fullt ut Guds handling ved nåde alene. Men like etter indikativen fortsetter Paulus i vers 12: "La altså ikke synden herske i den dødelige kroppen deres, så dere følger kroppens lyster." Det er imperativet; "a categorical demand".²²² I Kolosserbrevet 3,3.5 ser vi også dette, indikativet først: "3 Dere er jo døde, og deres liv er skjult med Kristus i Gud", deretter følger imperativet: "5 La da det jordiske i dere dø: hor, urenhet, lidenskap og ondt begjær og grådighet, som ikke er annet enn avgudsdyrkelse." Overgangen fra indikativ til imperativ både i Romerbrevet 6,12 og Kolosserbrevet 3,5 skjer ved partikkelen οὖν som best oversettes til norsk med 'derfor'. "...it is immediately clear that the *imperative rests on the indicative and that this order is not reversible* [min utheving]. For in each case the imperative follows the indicative by way of conclusion (with 'thus,' 'therefore'; Rom 6:12ff; 12,1; Col. 3:5, *et al.*)."²²³ Slik ser vi at οὖν er helt vesentlig for å knytte formaningsdelen sammen med resten av brevet. Den fungerer som begrunnende overgangspartikkel. (Man tvinges til å se tilbake i teksten og spørre 'hvorfor?' når man møter på et 'derfor'...)

"Imperativet har de evangeliske indikativer som begrunnelse og forutsetning."²²⁴

2. Richard B. Hays har presentert et grundig og helhetlig grunnlag for den paulinske etikken i tre punkter:

(A) Ny skapning: Eskatologi og etikk.²²⁵ Hays bruker 2 Korinterbrev 5,14b-18 som grunnlag for dette punktet. Paulus skriver at den som er i Kristus er ny skapning. Dette henger sammen med forkynnelsen om at Guds rike er nær i evangeliene,²²⁶ og har sin opprinnelse i

---

²²⁰ Utnem, "Egenart ved den paulinske parenese", 70.

²²¹ Ridderbos, *Paul*, 253.

²²² Ibid.

²²³ Ibid., 254-255.

²²⁴ Utnem, "Egenart ved paulinsk parenese", 73.

²²⁵ Hays, *Moral Vision of NT*, 19-27.

²²⁶ Mark 1,15 m.fl

Det gamle testamentets profetier om den messianske tidsalder.²²⁷ Denne tidsalderen er i Bibelen et fremtidshåp, men etter Jesu inkarnasjon også en nåværende tilstand. Nærværet av Den Hellige Ånd bekrefter dette, slik Peter forkynner på pinsedag i Jerusalem (Acta 2,14-40). Parousien er altså ikke et argument mot at de første kristne trengte etikk, men et viktig argument for. Den nye tidsalderen er allerede kommet, med etikk som samsvarer med at man lever i denne, med Den Hellige Ånd nærværende. Det at etikk og endetidsforventning hører sammen ser vi tydelig i 1 Tessalonikerbrev. Her er håpet om Jesu komme veldig sterkt uttrykt (3,13; 4,13-5,11; 5,23-24) side om side med formaningene i brevet. Altså er etikk nødvendig på grunn av, ikke på tross av, at vi lever i håp om Jesu gjenkomst og i gudsrikes nærvær.

(B) Korset: Etterfølgelsen.²²⁸ ”For Paul, Jesus’ death on the cross is an act of loving, self-sacrificial obedience that becomes paradigmatic for the obedience of all who are in Christ.”²²⁹ Jesu forsoningsgjerning på korset er et sentralt tema i Paulus sine brev. ”For jeg hadde bestemt at jeg ikke ville vite noe annet hos dere enn Jesus Kristus og ham korsfestet”, skriver han i 1 Korinterbrev 2,2. Dette er kanskje aller best forklart i Filipperbrevshymnen (Filipperbrevet 2,5-11) som beskriver hvordan Jesus ” **6**...var i Guds skikkelse [...] **7** men ga avkall på sitt eget, tok på seg en tjeners skikkelse og ble mennesker lik. *Da han stod fram som menneske, **8** fornedret han seg selv og ble lydige til døden, ja, døden på korset* [min utheving]”. Hays vektlegger vers 5 som kommer rett forut for hymnen: ”La samme sinnelag være i dere som også var i Kristus Jesus!” Imperativen viser oss at dette er en formaning Paulus gir, for så å vise hvordan Jesu sinnelag er. Til dette punktet av Hays vil jeg legge til to tekster fra evangeliene. Jesu sinnelag, tjenersinnet som er eksempelet Paulus bruker, ser vi blant annet i fotvaskingen i Johannesevangeliet 13,1-17: ”**13** Dere kaller meg mester og herre, og dere gjør det med rette, for jeg er det. **14** Når jeg nå har vasket deres føtter, da skylder også dere å vaske hverandres føtter. **15** Jeg har gitt dere et forbilde: Slik jeg har gjort mot dere, skal også dere gjøre.” Her passer det også å nevne Jesu ord i Matteusevangeliet 16,24: ”Om noen vil følge etter meg, må han fornekte seg selv og ta sitt kors opp og følge meg.” Et viktig aspekt ved dette punktet er at ”Jesus’ death is an act of faithfulness that simultaneously reconciles humanity to God and establishes a new reality in which we are set free from the power of sin, able to be conformed to the pattern of his life”.²³⁰ Dette leder oss inn på neste og siste punkt:

²²⁷ Se for eksempel Jesaja 65,17ff

²²⁸ Hays, *Moral Vision of NT*, 27-32.

²²⁹ Ibid., 27.

²³⁰ Hays, *Moral Vision of NT*, 32.

(C) Forsonet samfunn: Kristi kropp. Gudsrikets nærvær åpenbares i den kristne menigheten. Denne enheten mellom de kristne kommer kanskje klarest til uttrykk i Galaterbrevet 3,28: ”Her er ikke jøde eller greker, her er ikke slave eller fri, her er ikke mann og kvinne. Dere er alle én i Kristus Jesus.” De kristne utgjør en enhet, på tvers av alle kategorier. Denne enheten har sitt brennpunkt i Kristus Jesus. Blant annet i Romerbrevet 12 og 1 Korinterbrev 12 beskriver Paulus menigheten som Kristi kropp, som har ulike lemmer (nådegaver og funksjoner), men som alle er like viktige og hører sammen i et samspill (slik kroppen også gjør). ”4 Vi har én kropp, men mange lemmer, alle med ulike oppgaver. 5 På samme måte er vi alle én kropp i Kristus, men hver for oss er vi hverandres lemmer” (Romerbrevet 12,4-5). Dette kommer i sammenheng med Paulus sin lære om de ulike nådegaver, som jeg dessverre ikke har plass til å ta med i denne avhandlingen.

Oppsummering Ekskurs II

Paulinsk paraklese har en felles struktur, hvor grammatiske komponenter som veksling mellom indikativ og imperativ og bruk av partikkelen οὐν er sentrale. Martin Dibelius’ tilbakefallsteori om at etikk kom til som en reserveløsning på at Jesus drøyde med å komme tilbake, kan motargumenteres med å påpeke den organisk tette sammenhengen mellom indikativ og imperativ. Paraklesen kan nok ligne på datidens parenese, men Paulus begrunner sin etikk på en helt annen måte. Begrunnelsene som Hays oppgir, er hentet fra alle Paulus sine brev, og han argumenterer blant annet for at eskatologi er et grunnleggende prinsipp for å formane.

Vers 2

καὶ μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον.

Vers 2 forteller nærmere hva det vil si å fremstille sitt legeme ”som et offer – levende, hellig og gledelig for Gud”. På tross av at καὶ μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ ikke er termer vi ser i 1 Tessalonikerbrev 4,1-8, er dette et viktig tema også der. Å rette seg etter verden vil være å fortsette livet som hedning, i urenhet (1 Tessalonikerbrev 4, 5.7). Paulus formaner, ved medium/passivpartisippen μεταμορφοῦσθε i imperativ, til å la seg forandre eller bli forandret. Dette understreker at forandringen skjer med Gud som handlende subjekt, ikke mennesket. Det er han som gir Den Hellige Ånd som muliggjør forandringen (1 Tessalonikerbrev 4,8). Her er det snakk om en prosess, noe som er tydeliggjort ved at Paulus bruker presensformen av verbet. ”This ’re-programming’ of the mind does not take place overnight but is a lifelong process by which our way of thinking is to resemble more and

more the way God wants us to think.”²³¹ Paulus bruker, som i 1 Tessalonikerbrev 4,3, også her uttrykket θέλημα τοῦ θεοῦ, *Guds vilje*. Men i motsetning til Tessalonikerbrevet bærer uttrykket her en mer generell karakter. Guds vilje er definert som ”det gode, det gledelige og det fullkomne”. Her ser vi at Paulus benytter ord med kultisk bakgrunn; εὐάρεστος og τέλειος. Vi finner begge ordene brukt i LXX. εὐάρεστος i seg selv forekommer bare to ganger i apokryfene (Vis 4,10; 9,10), men kan være synonymt med grunnformen ἀρέσκω.²³² Ordet oversettes kanskje best ‘å gjøre fornøyd/tilfreds’ (fra engelsk ‘to please’) og i LXX brukes det i blant annet Gen 5,22.24; 6,9; 17,1 m.fl. i betydningen å vandre for Guds ansikt. Merk også at ἀρέσκω brukes i 1 Tess 4,1 i samme betydning som her i Rom 12,1 og 2.

τέλειος er et begrep som ofte benyttes i forbindelse med lovprising i LXX. Det oversettes ofte med komplett, lytefritt, hel, udelt. I 1 Krønikebok 28,9 finner vi τέλειος i kombinasjon med καρδία, altså i betydningen å tjene Gud ‘helhjertet’. Denne kombinasjonen er vanlig å bruke om “exclusive worship, without idolatry, wholly obedient to God’s will.”²³³ I Exodus 12,5 brukes τέλειος for מִן־הַטֶּהוֹר, ’uten feil’, om påskelammet.

Jeg kunne hentet flere eksempler ifra LXX men nøyer meg med dette for å vise at ordene Paulus velger er kultisk ladede, men brukes i transformert mening.

3.4.5 Oppsummering Romerbrevet 12,1-2

Versene utgjør en innledning til den parakletiske delen i Romerbrevet før Paulus går mer inn i detaljerte områder av menighetens og de kristnes liv. Versene inneholder en rekke kultiske begrep som er brukt om etikk. Skillet mellom teologi og etikk er ikke så skarpt som man tidligere har villet gjøre det. I ekskurs II ser vi at paraklesen henger sammen med de foregående kapitler og at hele brevet utgjør en helhetlig paulinsk lære, som begynner med rettferdiggjørelsen ved tro og som ender i formaningene for det nye livet. Ved hjelp av Richard Hays har jeg vist hvordan Paulus begrunner sin etikk, og tilbakevist Martin Dibelius’ tilbakefallsteori.

---

²³¹ Moo, *Romans*, 756-757.

²³² Foerster, ”ἀρέσκω...”, i *TDNT Vol. I*, 455-457. 457.

²³³ Delling, ”τέλειος...”, i *TDNT Vol. VIII*, 49-87. 72.

3.5 1 Korinterbrev 5-6

Jeg beveger meg nå mot slutten av den nytestamentlige delen av avhandlingen. Her vil jeg ikke kommentere ett og ett vers, men vers i utvalg etter hvert som kommentaren skrider fram. Jeg har delt 1 Korinterbrev 5-6 i tre store perikoper: 5,1-13; 6,1-11 og 6,12-20. Det ville også vært naturlig å amtidig ta for seg kapittel 7, men på grunn av tid og plass i en avhandling er ikke det mulig her. Når det er sagt, er det allikevel nødvendig med et lite blikk på 7,12-14 som omtaler hellighet (ἁγιασμός) på en litt uvanlig måte, dermed har dette så stor relevans for avhandlingen at det ikke kan passeres i stillhet. Derfor kommenterer jeg 7,12-14 svært kort tilslutt, men har ikke mulighet til en lengre eksegese av dette av grunner nevnt ovenfor.

I kapittel 5 og 6 trer hellighetsmotivet i paraklesen tydelig fram. I hver av disse perikopene svarer Paulus *ad hoc* på ulike problemstillinger blant de kristne i Korint. De tre har hvert sitt tema, med hellighet som rød tråd. Jeg har til nå vist hvordan Paulus formaner til hellighet, og vil altså til slutt vise hvordan dette utfolder seg i praksis. Her vil jeg også trekke paralleller til andre bøker i Det nye testamente, blant annet Jesu lære. Jeg vil også forsøke, eller problematisere, å sette teksten inn i vår tid, noe Fee også gjør i sin kommentar.

Jeg bruker nå Bibel2011 som tekstgrunnlag med mindre annet er nevnt.

3.5.1 Innledning

Gunnar Johnstad skriver i sin Håndbok til Det nye testamente at "[s]om intet annet skrift i NT gir 1 Kor oss innblikk i en kristen menighets liv på apostlenes tid."²³⁴ For å forstå 1 Korinterbrev, og spesielt kapitlene jeg vil kommentere nedenfor, er det essensielt å vite noe om byen Korint, menigheten og Paulus sitt forhold til den.

Datidens Korint ble grunnlagt av Julius Cæsar i år 44 f.Kr, og ble bygget på ruinene av samme by, som hundre år tidligere hadde blitt totalt utslettet av romerne. Utslettet fordi byen var sentrum for det akaiske riket som kom i konflikt med romerriket (og romerne vant). Dens plassering var imidlertid så strategisk for handel mellom øst og vest at gjenreisningen av byen var naturlig. Det var også praktisk å kunne befolke byen med mennesker som utgjorde et visst uromoment i det politisk ustabile Roma.²³⁵ Men byen ble også raskt befolket av innvandrere fra hele riket, noe som førte til stort religiøst og menneskelig mangfold og som gjorde byen til en skikkelig smeltedigel.

The Romans were dominant; they brought with them not only their laws but also their culture and religions. But the Roman world had been thoroughly Hellenized; and since Corinth was historically Greek, it maintained many of those ties - religion, philosophy,

---

²³⁴ Johnstad, *Håndbok til NT*, 293.

²³⁵ Fee, *First Corinthians*, 2.

the arts. And from the East came mystery cults of Egypt and Asia and the Jews with their synagogue and "peculiar" belief in a single God.²³⁶

Byen var også preget av stort moralsk forfall.²³⁷ Dette mener Fee har blitt overfokuset hos en del bibelforskere, da mye av dette baserer seg på historiske skrifter²³⁸ som skildrer forholdene i det gamle Korint.²³⁹ "Sexual sin there undoubtedly was in abundance; but it would have been of the same kind that one would expect in any seaport where money flowed freely and women and men were available."²⁴⁰ Men ut ifra brevets innhold, særskilt kapittel 5 som vi skal komme tilbake til, tror jeg vi må kunne si at særlig samlivs- og seksualmoral var svært liberal i byen.

Mangfoldet av ulike folk i byen speilet seg nok også i korintermenigheten da 12,13 nevner både jøder og grekere, slaver og frie. I kapittel 11 skildres splid mellom menighetens medlemmer under nattverdsfeiringen, og dette kan blant annet ha hatt sin rot i forskjeller på rike og fattige. I en så ung by som Korint hadde det vokst fram et aristokrati som var basert på penger. Byen hadde også en stor mengde slaver, og som 12,13 viser bestod menigheten av begge deler. Det må ha vært utfordrende for mennesker som ellers i samfunnet var vant til å være adskilt fra hverandre på grunn av de sosiale koder å skulle fungere som lemmer på samme kropp, hvor alle var like viktige (12,12-27).

Hvordan var så Paulus sitt forhold til korintermenigheten? Det var mot enden av den andre misjonsreisen at Paulus kom til byen. I et syn fikk han vite at Gud hadde "et tallrikt folk" (Acta 18,10) i denne byen. Han ble her i halvannet år "og lærte dem Guds ord" (Acta 18,11). Etter at han hadde reist derifra vet vi ut ifra 1 Kor 5,9²⁴¹ at det har vært brevveksling mellom Paulus og menigheten før Det nye testamentets 1 Korinterbrev, hvor vi møter en nokså spent situasjon mellom menigheten og Paulus. Fee mener at forholdet mellom Paulus og Korintermenigheten hadde utviklet seg til en alvorlig konflikt "between the church and its founder".²⁴² Som vi skal se i behandlingen av kapittel 5, så speilet det moralske forfallet i byen seg også i den kristne menigheten. Paulus mener slike må utvises fra fellesskapet, men menigheten ser enten igjennom fingrene på det, eller enda verre, de mener hor er greit på grunn av gnostisk lære om skille mellom sjel og kropp. I 6,12-20 understreker Paulus at "[k]roppen er ikke til for hor; den er til for Herren, og Herren er for kroppen" (vers 13b). Da

---

²³⁶ Fee, *First Corinthians*, 2.

²³⁷ Johnstad, *Håndbok til NT*, 292.

²³⁸ Historieskriving den gang kunne gjerne inneholde overdrivelser

²³⁹ Fee, *First Corinthians*, 2-3.

²⁴⁰ Ibid., 3.

²⁴¹ "Jeg skrev i brevet til dere..."

²⁴² Fee, *First Corinthians*, 6.

dette er andre brev, hvor Paulus må gjenta det han allerede har skrevet i det første brevet, er det tydelig at her er det gnisninger. Dette ser vi spesielt i begynnelsen av kapittel 6, hvor Paulus tilsynelatende er så vred at han har vanskelig for å holde seg saklig. Han peprer heller menigheten med retoriske spørsmål og kritiske bemerkninger som ”Dette er en skam for dere!” (vers 5a). Paulus har altså mye å hankes med, og når man leser brevet, er det som man kan kjenne sinnet, og ikke minst den enorme skuffelsen han må ha følt mot denne menigheten som han hadde brukt så mye tid sammen med, men som nå var begynt å komme på avveie. I 1 Korinterbrev 5-6 prøver derfor Paulus å formane til rett liv igjen, og til at menigheten som helhet må ta ansvar. I brevets åpning vektlegger Paulus at korintermenigheten ”er helliget i Kristus Jesus og kalt til å være hellige” (1,2). I kapittel 5 og 6 er hellighet det underliggende premis for Paulus sin argumentasjon, med 11,1 som mål: ”Ha meg som forbilde slik jeg har Kristus som forbilde!”. Dette vil jeg utdype videre i behandlingen av de to kapitlene.

3.5.2 1 Korinterbrev 5 – Utvisning fra menighetsfellesskapet.

Paulus avslutter kapittel 4 med en kraftig advarsel i form av et spørsmål: ”Hva vil dere? Skal jeg komme til dere med piskan eller med kjærlighet og mildhet? (4,21)” Paulus har fått høre at ”Noen [i menigheten] har blåst seg opp fordi de tror at jeg ikke kommer tilbake til dere. (4,18)”. Dette danner bakteppet for kapittel 5 hvor Paulus sier rett ut hva han har hørt om, det som får ham til å advare menigheten om at han ”kommer snart” (4,19).

”1 Rett ut sagt: En hører om hor blant dere, og det i en form som ikke engang hedningene tåler, nemlig at en mann lever med sin fars kone. 2 Og likevel er dere stolte! Dere burde ha kjent sorg og vist bort fra dere den som har gjort dette. (5,1-2)” Jeg har forklart ordet *πορνεία* ovenfor, og Fee forklarer at det her er snakk om incest,²⁴³ noe som kanskje er å ta litt hardt i. Forholdet det er snakk om her er nok en mann som lever i et forhold med sin stemor, noe som til og med i datidens øyne var regnet som uvanlig, noe Paulus gjør oss klar over i vers 1. Verbet *ἔχειν, å ha*, er i denne sammenheng ”a euphemism for an enduring sexual relationship, not just a passing fancy or a ’one night stand’.”²⁴⁴ Et slikt forhold er spesifikt forbudt i Leviticus 18,8: ”Du skal ikke kle din fars kone naken, hennes nakenhet tilhører din far.” Vi får ikke vite hva som i dette tilfellet hadde skjedd med faren, og vi får heller ikke vite hvem som lever i dette forholdet. (Sannsynligvis var ikke konen medlem av menigheten, siden det kun er mannen som er nevnt.) Grunnen til dette er at Paulus finner det enda mer sjokkerende at menigheten fortsatt ”er stolte”, enda de er i en situasjon der de burde

---

²⁴³ Fee, *First Corinthians*, 200.

²⁴⁴ *Ibid.*

ha kjent sorg. Og her ligger nøkkelen til hele kapittel 5. Den synden som begås er alvorlig, men alvorret er dypere fordi menigheten lar dette skje uten å bry seg.

Paulus går nå videre og forklarer i versene 3-5 hva han mener menigheten burde gjøre. Tolkingen av versene, og spesielt vers 5, går jeg ikke inn på her, men de fungerer som en spesifisering av Paulus' ord i vers 2 om at mannen bør vises bort. Menigheten skal komme sammen, og mannen som lever i dette forholdet skal overgis til Satan.²⁴⁵ Det er harde ord, men Fee forklarer det slik:

There are always some who see this action as harsh and unloving; but such criticism comes from those who do not appreciate the biblical view of God's holiness, and the deep revulsion to sin that holiness entails. [...] It is this lack of a sense of sin, and therefore of any ethical consequences to their life in the Spirit, that marks the Corinthian brand of spirituality as radically different from that which flows out of the gospel of Christ crucified. And it is precisely this failure to recognize the depth of their corporate sinfulness due to their arrogance that causes Paul to take such strong action as is described in the next sentence (vv. 3-5).²⁴⁶

Det er menighetens hellighet som står i fare, noe Paulus forklarer nærmere i vers 6-8, gjennom billedtale som er sentrert rundt påskefeiringen. ”**6b** Vet dere ikke at litt surdeig gjennomsyrer hele deigen? **7** Rens ut den gamle surdeigen så dere kan være en ny deig! Dere er jo som usyret brød. For vårt påskelam er slaktet, Kristus.” Bildet på surdeigen bruker Paulus også i Galaterbrevet 5,9, og vi kjenner bildet fra Jesu lære i evangeliene (for eksempel Matt 16,5-12 og Mark 8,14-20). Det taler tydelig om hva konsekvenser det vil få for menigheten om den ikke samles og viser bort mannen. I tiden før påske ryddet man ut all surdeig av huset og spiste usyret brød. Dette er til minne om utfarten fra Egypt, men Fee påpeker også den praktiske helsemessige siden ved dette. Ved å starte på ny surdeig én gang i året, etter påske, hindret man infeksjonsfaren som kunne oppstå ved å bruke samme deig over lengre tid.²⁴⁷ Med imperativ, ἐκκαθάρατε, formaner Paulus menigheten om å rense ut den gamle deigen, for ”dere er jo som usyret brød”. Fee understreker at ”...he [Paulus] reminds them that what they must become is what they already are by the grace of God. ' Become what you are' is the basic nature of Paul's parenesis.”²⁴⁸ I vers 7 gir også Paulus indikativet, γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη [egen utheving] Χριστός, som er grunnlaget for formaningen i begynnelsen av verset. Vers 7 er altså sentrum for formaningen i hele kapittelet. Ved å rense

---

²⁴⁵ Se Ibid., 208-213 for en grundig redegjørelse og kommentar av vers 5.

²⁴⁶ Fee, *First Corinthians*, 203.

²⁴⁷ Ibid., 216.

²⁴⁸ Ibid., 217.

ut den gamle surdeigen kan korintermenigheten holde høytid ”med renhetens og sannhetens usyrede brød”²⁴⁹ (vers 8b).

Paulus går mot avslutningen av formaningen, men må stoppe for å oppklare en misforståelse som hadde oppstått etter forrige brev (5,9). Paulus har skrevet at menigheten ”ikke skal ha noe å gjøre med folk som lever i hor”. Dette har blitt tolket dit hen at man skulle holde seg unna alle i samfunnet som lever i hor. Paulus klargjør hva han mente, ved samtidig å innpasse dette i samme tema som han allerede skriver om: ”Det jeg mente med det jeg skrev, var *at dere ikke skal omgås en som kalles bror (ἀδελφός)* [egen utheving], og som likevel lever i hor eller er grådig, eller som er en avgudsdyrker, spotter, drukkenbolt eller ransmann. Slike skal dere heller ikke spise sammen med. (5,11)” Dette siste viser til nattverden (11,17-34), men sannsynligvis ikke ellers.

Paul’s concern throughout does not seem to be that the church as individual members dissociate from the incestuous man, but that he be excluded from the community as it gathers for worship and instruction. The point cannot be finally resolved, although the similar text about dissociation in 2 Thess. 3:15 implies that private fellowship may not have been included in the ban.²⁵⁰

Denne perikopen omhandler altså utvisning av et medlem i menigheten som ikke lever etter den hellighet han er gitt og kalt til å leve. Men hvordan kan man ta dette inn i vår tid? Fee påpeker at perikopen er skrevet ad hoc, og man skal være forsiktig med å bruke slike stykker til å lage en allmennkristen regel. Samtidig lever vi i en tid hvor ”the need for discipline within the context of the Spirit’s power is perhaps greater than ever”.²⁵¹ Fee presenterer deretter fire punkter rundt temaet utvisning fra menighetsfellesskapet, som etter min mening fungerer som et apropos til hvordan utvisning (ekskommunisering) har blitt praktisert gjennom tidene:

1. 1 Korinterbrev 5 viser at utvisning er noe hele menigheten utfører sammen i fellesskap, og ikke ved én eller flere ledere. ”[T]he sin itself was known by all and had contaminated the whole; so the action was to be the affair of all.”²⁵²
2. Begrunnelsen for å stenge noen ute ifra menighetens fellesskap er den vedkommendes frelse: skape syndserkjennelse og tilgivelse. ”For such to take place, one needs an especially loving, redemptive community, where the power of the Lord Jesus is a

---

²⁴⁹ Se Fee, *First Corinthians*, 218-219 for kommentar av vers 8.

²⁵⁰ Fee, *First Corinthians*, 226.

²⁵¹ *Ibid.*, 213.

²⁵² *Ibid.*, 214.

regular part of corporate life.”²⁵³ Jeg vil også legge til at det er grunnleggende her at den som blir utestengt, har tillit til at menigheten gjør dette til ens beste, om ikke vil utvisningen bare virke totalt frastøtende (se også pkt. 4).

3. Utestengingen av mannen i 1 Korinterbrev 5 har å gjøre med en synd som påvirker og truer hele menigheten og dens hellighet. Dermed er det nok bare i slike tilfeller at utvisning fra fellesskapet skal nyttes.
4. Korintermenigheten var den eneste kristne menigheten i byen og omegn, dermed hadde man ikke annet valg enn å forholde seg til utestengingen. Slik er ikke situasjonen i dag. Vi vet fra misjonskirker, for eksempel i Etiopia, hvor man praktiserer utestenging fra nattverdsfellesskap, at den eller de utestengte gjerne velger å forlate menigheten for å finne seg en annen kirke å gå i.

Hva står det så igjen å lære av denne teksten? Fee svarer: ”Maybe the most significant thing we can learn from such a text is how far many of us are removed from a view of the church in which the dynamic of the Spirit was so real that exclusion could be a genuinely redemptive action.”²⁵⁴

Oppsummering

Viktigheten av å beholde et hellig samfunn er det Paulus så sterkt understreker i denne perikopen. Dette er så viktig at om hele menigheten tar skade av et medlems liv i synd, skal man samles og utestenge ham. Så viktig er det å beholde helheten, helligheten. Fee sine fire punkter viser at ekskommunisering slik Paulus foreskriver nok var annerledes enn den vi kjenner fra vår tid. Til slutt understreker Paulus at man ikke skal ta avstand fra mennesker ”i verden”, men holde menigheten ren. ”The Pauline principle is simple: Free association outside the church, precisely because God, not the church, judges those on the outside; but strict discipline within the church, because in its free association with the world it may not take on the character of the world in which it freely lives.”²⁵⁵

3.5.3 1 Korinterbrev 6,1-11 – Rettssaker mellom kristne

Paulus avslutter kapittel 5 med å understreke at det ikke er menneskene utenfor menigheten man skal dømme, det skal Gud gjøre. Menigheten skal heller vokte seg selv og hverandre. I kapittel 6,1-8 går Paulus nå videre inn i forhold som berører menighetens indre liv. Av språket kan vi se at Paulus må ha vært dypt sjokkert: ”The whole scene fills Paul with

---

²⁵³ Fee, *First Corinthians*, 214.

²⁵⁴ *Ibid.*, 214.

²⁵⁵ *Ibid.*, 227.

indignation, so much that there is scarcely any argument at all. He alternates between statements of horror (vv.1 and 6), rhetorical questions (vv. 2-4, 5b-6, 7b) sarcasm (v.5), and threat (vv. 8-11).²⁵⁶

I vers 1 får vi vite at ”en av dere har en sak mot en annen”. Vi vet ikke hvilken sak det er snakk om, og det er nok heller uviktig i sammenhengen.²⁵⁷ Paulus sitt fokus ligger nemlig på at vedkommende har lagt saken fram for den lokale sivile domsstolen, *τὸ βῆμα*.²⁵⁸ Når Paulus kaller denne for ”de urettferdige”, er ikke dette kritikk av det romerske rettssystemet, en instans som han selv brukte aktivt²⁵⁹, men en poengtering av at denne var besatt av hedenske dommere. Nøkkelen til denne perikopen er todelt:

1. Den er eskatologisk²⁶⁰, noe som er direkte uttrykt i vers 9: ”Vet dere ikke at de som gjør urett, ikke skal arve Guds rike?” I et eskatologisk sikte skal de hellige dømme verden (vers 2). Derfor er det for Paulus helt meningsløst at menigheten (i vers 2 skifter han fra 2. til 3. person som mottakere) fører saker for den verdslige domstolen. ”For Paul the absurdity of this matter lies right at this point: ’Here are those who will not inherit the kingdom, whom God through his people is going to *judge*, and you are allowing lawsuits to be brought before *them!*’ ”²⁶¹
2. Paulus karakteriserer menigheten som de hellige (1,2; 6,1.2), og dette er et viktig motiv for å forstå Paulus sin reaksjon på denne rettssaken. I stedet for at dette blir en formaning til de to i vers 1, retter Paulus seg igjen til hele menigheten²⁶² og dens manglende forståelse av at de er hellige. Dette ser vi i vers 7 og 11. I vers 7 skifter Paulus igjen mottaker til 2. person, og tiltaler altså de to som nå er involvert i rettssak mot hverandre. ”At dere har rettssaker mot hverandre, er i seg selv et nederlag for dere. Hvorfor lider dere ikke heller urett? Hvorfor ikke heller lide tap?” Vers 7b inneholder en hentyding til Jesus, som korintermenigheten er kalt til å følge: ”Lid heller urett!” Dette svarer til Hays’ andre punkt i Ekskurs II og Paulus’ ord i Filipperbrevet 2,5-8.²⁶³ Men Paulus må konstatere i vers 8 at slik er det ikke. ”Men dere gjør urett og lar andre lide tap – til og med søsken.” I vers 9-10 gir Paulus korintermenigheten en liste over det som er hellighetens motsetning nemlig lastene.

---

²⁵⁶ Fee, *First Corinthians.*, 229.

²⁵⁷ Se Ibid. 228, fotnote 2 for diskusjon om dette.

²⁵⁸ Ordet forekommer ikke i 1 Kor 6, men brukes 8 ganger i Acta, blant annet i 18,12 som nevner domsstolen i Korint.

²⁵⁹ Fee, *First Corinthians*, 232. Se også Acta 16,37-39 og 25,10-12.

²⁶⁰ Ibid., 232-236.

²⁶¹ Ibid., 232. (Fee’s utheving)

²⁶² Ibid., 230.

²⁶³ Se Ekskurs II ovenfor.

Siden både laste- og dydskatalogene henger tett sammen med hellighetstanken hos Paulus, ikke minst i forhold til hans etikk, vil jeg gi dette noe plass i et egen ekskurs (se nedenfor: Ekskurs III).

Etter lastekatalogen i vers 9-10 konkluderer Paulus hele perikopen med vers 11 i indikativ: “Men nå er dere vasket rene, dere er gjort hellige, dere er gjort rettferdige i Herren Jesu Kristi navn og ved vår Guds Ånd.” Fee ser setningen som en nødvendighet for Paulus, for at ikke lastekatalogen skal bli stående som konklusjon og dermed la korintermenigheten tro at dette er deres nåværende tilstand.²⁶⁴ For å fullt ut forstå verset vil jeg også gjengi det på gresk, da det kommer fram en interessant struktur som er verdt å legge merke til: καὶ ταῦτά τινες ἦτε· ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλὰ ἡγιασθητε, ἀλλὰ ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ θεοῦ ἡμῶν. Fee viser hvordan Paulus bruker tre verb som alle står for det samme; frelsen. Gud er det impliserte subjektet for alle tre verb, og de to preposisjonssetningene med Jesus og Den Hellige Ånd.²⁶⁵ På en elegant måte gjør altså Paulus hele setningen trinitarisk i sin struktur.

Jeg tolker ‘vasket rene’ til å være dåpen. Fee er noe skeptisk til dette og legger heller vekt på at det å vaske er brukt fordi lastekatalogen viser alt som er skittent, men korinterne er vasket rene fra dette.²⁶⁶ Men tenker vi kultisk, kan dåp allikevel være en mulig tolkning. Vi vet at før man skulle opp til det tempelet i Jerusalem var det vanlig å rense seg i en mikvé, et renselsesbad. Dette var en handling man gjentok for hver gang man skulle dit, med bakgrunn i renhet og urenhetsstanken. Paulus bruker nå aorist og understreker at korinterne er vasket rene. En klar paulinsk parallell finner vi i Romerbrevet 6,3-4: ”3 Eller vet dere ikke at alle vi som ble døpt til Kristus Jesus, ble døpt til hans død? 4 Vi ble begravet med ham da vi ble døpt med denne dåpen til døden. Og som Kristus ble reist opp fra de døde ved sin Fars hender, skal vi også vandre i et nytt liv.” Her er dåpen som engangshandling understreket sammen med det at dåpen danner grunnlaget for vandring ”i et nytt liv”. Linken mellom dåpen og det å bli vasket finner vi også i Acta 22,16b: ”Kom og la deg døpe og få syndene vasket bort...”.

---

²⁶⁴ Fee, *First Corinthians*, 245.

²⁶⁵ Ibid., 246.

²⁶⁶ Ibid.

Ekskurs III – Laste- og dydskataloger i Paulus' paraklese.²⁶⁷

Lastekataloger

I 1 Korinterbrev 5,9-11 og 6,9-10 gjør Paulus nytte av såkalte lastekataloger. Slike lister finner vi i mange av hans brev og var vanlige i filosofiske kretser på hans tid.²⁶⁸ De hellenistiske filosofiske listene hadde mange bruksområder, blant annet personlig formaning.²⁶⁹ Innholdet i Paulus sine lastekataloger har mye til felles med samtidens, men bruken av dem skiller seg ut. Listene i blant annet kapittel 5 og 6 er rettet mot livet i menigheten.²⁷⁰ ”In 1 Corinthians [...] the apostle’s first concern is not with the effects of the vice upon the guilty individual [...] but with its effect in the community as a whole.”²⁷¹ Hos Paulus finner vi lastekataloger i Gal 5,19-21; Rom 1,29-32; 2 Kor 5,17; 1 Tim 1,9-10 i tillegg til de to i 1 Korinterbrev. Lastekatalogene fungerer som eksempler på uren oppførsel, noe som karakteriserer hedningene. ”Lastekatalogen [i 1 Kor 6,9ff] er en beskrivelse av korinthernes liv før de ble kristne.”²⁷² Paulus gjør litt ulik nytte av katalogene. I 1 Korinterbrev 5 og 6 fungerer de altså som eksempel på det gamle livet til menighetens medlemmer: ”Slik var noen av dere før. Men nå... 1 Kor 6,11a)”. Andre steder lister Paulus opp lastekatalogens motsetning: dydskatalogen.

Dydskataloger

Disse viser idealet til et kristent liv hos Paulus. Mens lastekatalogenes innhold har mange likheter med samtidens, skiller dydskatalogene seg mer ut som særkristne.²⁷³ Dette ser vi særlig i Galaterbrevet 5,22-23: ”**22** Men Åndens frukt er kjærlighet, glede, fred, overbærenhet, vennlighet, godhet, trofasthet, **23** ydmykhet og selvbeherskelse. Slike ting rammes ikke av loven!” Paulus kaller dydene (en benevnelse som forøvrig ikke finnes i NT) for Åndens frukt. De tilhører det nye livet, etter dåpen: “Men nå er dere vasket rene, dere er gjort hellige, dere er gjort rettfærdige i Herren Jesu Kristi navn og ved vår Guds Ånd. (1 Kor 6,11b)”.

---

²⁶⁷ Dette er bare en kort presentasjon. Liste over alle dyds- og lastekataloger i NT finnes hos Fitzgerald, ”Virtue/vice lists”, 857.

²⁶⁸ Fitzgerald, ”Virtue/vice lists”, i *ABD* 6, 857-859, 857.

²⁶⁹ Furnish, *Theology*, 84.

²⁷⁰ Ibid.

²⁷¹ Furnish, *Theology*, 86.

²⁷² Sandnes, *I tidens fylde*, 273.

²⁷³ Furnish, *Theology*, 86.

Funksjon og tidsverdi

Hensikten med å bruke katalogene er konkret å vise hva som er hellig og hva som er urent, hvilke kvaliteter som hører til de to kategoriene. Jeg mener at 1 Tess 4,7 (”For Gud kalte oss ikke til urenheter, men til et hellig liv”) er et samlende vers for Paulus’ bruk av katalogene.

Katalogene, særskilt lastekatalogene, har vært mye omtalt og diskutert i forbindelse med diskusjonen rundt samlivsetikk. Spørsmålet går da ofte på lastekatalogenes gyldighet, om den kun skal tolkes som gitt til den enkelte menighet, eller har en mer allmenngyldig karakter. Et stort spørsmål er også Paulus’ bruk av ordene for homoseksualitet (μαλακοὶ og ἄρσενοκοῖται) og hvordan disse skal oversettes og forstås.²⁷⁴

3.5.4 1 Korinterbrev 6,12-20 – Kroppen tilhører Herren

Dette avsnittet skiller seg noe ut fra de to forrige. Her finnes ingen henvisning til en spesifikk hendelse eller personer i teksten. Utgangspunktet finner vi i vers 12: ”Jeg har lov til alt”, et teologisk slagord brukt i eller av noen i korintermenigheten.²⁷⁵ Det ser ut til at korintermenigheten har utformet en teologi med en dualistisk forståelse av kropp og ånd, noe som må sies å være en tidlig kime til gnostiske tanker. Slagordet kan ha vært en forvrenging av Paulus sitt budskap, da det nok i utgangspunktet er hans ord. ”For him it is only as one is in Christ that ’everything is permitted me,’ and in any case that would have to do with *adiaphora* (the nonessentials: food, drink, days, circumcision, etc.), not with Christian ethics.”²⁷⁶ Medlemmer av korintermenigheten har derimot funnet dette som en teologisk begrunnelse for at det å oppsøke prostituerte er problemfritt. Det er ånden/sjelen som er frelst og bare den som har med troen å gjøre. Kroppen kan dermed brukes til hva man vil: ”Jeg har lov til alt!” Vers 12-13 inneholder en slags ordveksling, hvor Paulus først gjentar korinternes argument/slagord og så gir sitt eget motargument til dette,²⁷⁷ slik figur 5 viser:

<i>Vers</i>	<i>Korinternes argument</i>	<i>Paulus’ argument</i>
12a	- Jeg har lov til alt.	- Men ikke alt tjener til det gode.

²⁷⁴ Se blant annet Lærenemdas uttalelse om “Skriftforståelse og skriftbruk med særlig henblikk på homofilisaken”.

²⁷⁵ Fee, *First Corinthians*, 251.

²⁷⁶ *Ibid.*, 252.

²⁷⁷ Evt. spesifisering. Siden dette i utgangspunktet var Paulus sine ord, kan det være vel så riktig å si at han spesifiserer/klargjør hva han opprinnelig hadde ment ved å legge til ”men” setninger. Dermed benekter han ikke slagordet, men forklarer det ved to negasjoner. Se Loader, *NT on Sexuality*, 169.

12b	- Jeg har lov til alt.	- Men jeg skal ikke la noe få makt over meg.
13	- Maten er til for magen og magen for maten, men Gud skal gjøre slutt på dem begge. ²⁷⁸	- Kroppen er ikke til for hor; den er til for Herren, og Herren er for kroppen.

Figur 5 – Argumentasjon mellom Paulus og korinterne, 1 Kor 6,12-13.

Korinterne har ment at på samme måte som maten er til for magen og magen for maten, er sex et naturlig kroppslig behov som man bare må dekke. Siden Gud skal gjøre slutt på kroppen, er det dermed greit å bruke den til å dekke det som jo er et naturlig behov. Denne dualistiske teologien som førte til hor tilbakeviser nå Paulus. Versene 14–17 inneholder tre motargumenter med hver sin teologiske forankring i Skriften:

1. Legemets oppstandelse. Vers 14 sier at ”Gud reiste opp Herren, og ved sin kraft skal han også reise oss opp”. ”The work of redemption includes the whole person, [...] Through Christ’s own resurrection it has been stamped as belonging to eternity; it is destined for resurrection. Thus it is also ’for the Lord’ in the present.”²⁷⁹ I 1 Korinterbrev 15 finner vi det som nok er Paulus’ mest fyldige teologi om oppstandelsen. 15,12.35 forteller at noen i menigheten ikke trodde på kroppslig oppstandelse, noe Paulus argumenterer sterkt imot. Og på samme måte som Jesus ble reist opp legemlig og ble sett av mange (15,6-7), skal menneskene også bli oppreist legemlig. Dermed er kroppen en del av det mest sentrale i troen, oppstandelsen, noe som også gjenspeiler seg i Apostolicum.²⁸⁰ Paulus knytter altså 6,14 sammen med den helt sentrale og apostoliske læren om Jesu oppstandelse.
2. Kristi lemmer. ”Vet dere ikke at kroppene (τὰ σώματα) deres er Kristi lemmer?” (vers 15a). Her henspiller Paulus på noe han kommer tilbake til i kapittel 12. Fee påpeker imidlertid at det blir feil å blande inn 12,12-30 (for eksempel 12,27 ”Men dere er Kristi kropp, og hver av dere et lem på den”), hvor fokuset ligger på kirken og på medlemmenes forhold til hverandre. Ser vi verset i sin sammenheng hvor Paulus nettopp har argumentert med oppstandelsen, kan vi knytte det til Romerbrevets 6. kapittel. ”Har vi vokst sammen med Kristus i en død [dåpen] som er lik hans, skal vi og være ett med han i en oppstandelse som er lik hans.” Paulus argumenterer altså ut ifra en tanke om enhet med Jesus. Romerbrevet 12,1, som vi nettopp har sett på,

²⁷⁸ ”...men Gud skal gjøre slutt på dem begge” kan også leses som Paulus motsvar. Se Loader, *NT on Sexuality*, 171.

²⁷⁹ Fee, *First Corinthians*, 256.

²⁸⁰ ”legemets oppstandelse”.

formaner derfor å bære fram kroppen (τὰ σώματα) som et levende og hellig offer. Den er også en del av det nye livet. Med dette som bakgrunn kan Paulus si i 6,15b ”Skal jeg da ta Kristi lemmer og gjøre dem til en hores lemmer? Det må ikke skje!”.

3. ”De to skal være én kropp”.²⁸¹ Paulus bygger videre på argumentet sitt med å henvise til Genesis 2, hvor Gud innstifter ekteskapet. ”While the union of man and wife as ’one flesh’ implies far more than merely physical union, Paul’s concern here is strictly with the physical aspects of the union.”²⁸² Fee påpeker selv²⁸³ at dette siste kan diskuteres, og jeg stiller meg noe tvilende til at Paulus kun har det fysiske aspektet i tankene. Det gjør også William Loader: ”His [Paul] understanding of a person’s sexuality is inseparable from his considering the person as a whole. σῶμα ’body’ refers to the integrated whole with a focus on the bodily aspect, but not to body as in any way separable from soul or spirit.”²⁸⁴ Perikopen handler nettopp om å innprente for korinterne at man ikke kan dele kropp og ånd. Dermed er det rart at Paulus plutselig selv skal splitte begrepet. I vers 12b hvor Paulus sier ”...jeg skal ikke la noe få makt over meg”, er det vanskelig å tenke seg at han ikke har en helhetlig forståelse av mennesket i tankene. Vers 19 om at kroppen er et tempel for Den Hellige Ånd, og vers 17: ”Men den som holder seg til Kristus, blir én ånd med ham” viser at Paulus har hele mennesket i tankene.

Som en slags konklusjon på argumentasjonen formaner Paulus i vers 18a: ”Hold dere borte fra hor! All synd som et menneske gjør, er utenfor kroppen. Men den som driver hor, synder mot sin egen kropp.” 18bc forklares nærmere i versene 19 og 20 som sammen utgjør perikopens avslutning.

Versene 19 og 20 inneholder to bilder Paulus bruker på hvordan kroppen hører Gud til. ”Vet dere ikke at kroppen deres er et tempel for Den Hellige Ånd (ἁγίου πνεύματός) som bor i dere, og som er fra Gud? (19ab)” Paulus har allerede i 3,16-17 brukt bildet på menigheten som et tempel for Den Hellige Ånd: ”**16** Vet dere ikke at dere er Guds tempel, og at Guds Ånd bor i dere? **17** Dersom noen ødelegger Guds tempel, skal Gud ødelegge ham. For Guds tempel er hellig, og dette tempelet er dere.” I vers 19 individualiserer han bildet til å gjelde kroppen til den enkelte. Paulus bruker et bilde som kanskje er fjernt for mange i dag, nemlig slavekjøp. ”**19c** Dere tilhører ikke lenger dere selv. **20a** Dere er kjøpt og prisen

---

²⁸¹ Genesis 2,24.

²⁸² Fee, *First Corinthians*, 259.

²⁸³ Se Ibid., og fotnote 49.

²⁸⁴ Loader, *NT on Sexuality*, 174. Loader legger stor vekt på dette perspektivet, se for eksempel s. 180ff.

betalt.” Loader ser denne kombinerte billedbruken med tempel og handel av mennesker som en dristig metafor²⁸⁵ på et fenomen som korinterne kjente godt: tempelprostitusjon. ”As one pays for a prostitute, so Christ has purchased us for service. As one participates on the temple through cult prostitution in a way that prostitute is understood as part and parcel of the temple, so Christ sends the Spirit into us and we become a holy place, a temple.”²⁸⁶

Vers 20 konkluderer med den klassiske indikativ-imperativ formelen:

”ἡγοράσθητε[ind.] γὰρ τιμῆς· δοξάσατε[imp.] δὴ τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν.”

3.5.5 Kort kommentar til 1 Korinterbrev 7,12-14

Til nå har jeg vist hvordan Paulus bruker hellighet i etisk betydning. Men i denne perikopen avviker han tilsynelatende fra dette og bruker hellighet tre ganger om noe som ’smitter’ over fra en person til en annen. ”14 For den ikke-troende mannen blir regnet som hellig (ἡγίασται) på grunn av sin kone, og den ikke-troende kvinnen blir regnet som hellig (ἡγίασται) fordi mannen er en troende bror. Ellers ville jo barna deres være urene (ἀκάθαρτά), men nå er de hellige (ἅγια).” Mener Paulus plutselig at hellighet virkelig er en kultisk verdi som kan smitte over på andre, eller at en hellig person eventuelt kan bli kontaminert av urenheter? Fee påpeker at Paulus bruker ἁγιάζω om frelse i 1,30 og 6,11.²⁸⁷ Men i 7,16 understrekes det at verken mann eller kvinne kan ’redde’ (σώσεις) sin ektefelle. Dermed sier ikke Paulus i 7,14 at ektefelle eller barn blir helliget i betydningen frelst gjennom den kristne ektefellen eller forelder.²⁸⁸ En forklaring på vers 14 kan være korintermenigheten sin tolkning av Paulus sine ord i 5,9. Dette ble for dem et bud om å ikke omgås mennesker utenfor menigheten, og dermed også ektefeller som ikke var kristne. “Thus they would have argued that such an association ‘defiled’ the believing spouse.”²⁸⁹ Paulus svarer at det ikke er tilfellet, den hellige kan nemlig ikke miste sin hellighet i møte med urenheter. Helligheten er sterkest, og medlemmene av korintermenigheten som lever i ekteskap med ikke-kristne skal ikke skille seg på grunnlag av 5,9-10. Dette søker Paulus å understreke. Men ett spørsmål står fremdeles ubesvart. Hva mener Paulus når han bruker hellighetsbegrepene her? Fee foreslår å bruke Romerbrevet 11,16 som en forklaringsnøkkel, der Paulus snakker om israelsfolket som helliget, satt til side for frelsen, som de ennå ikke har mottatt. På samme måte mener Paulus at ektefellen til den kristne kan bli ”set apart in a special way that hopefully will lead to their

---

²⁸⁵ Loader, *NT on Sexuality*, 179.

²⁸⁶ Ibid.

²⁸⁷ Fee, *First Corinthians*, 299.

²⁸⁸ Ibid., 300.

²⁸⁹ Ibid.

salvation”.²⁹⁰ Dette gjelder også barna, som er urene, men gjennom det at den kristne forelderen velger å bli i ekteskapet blir barna helliget på samme måte som ektefellen ovenfor. Dette er en kort summering av Fee sin tolkning av 7,12-14. Han understreker imidlertid at det ikke hersker bred enighet blant forskere om tolkingen av versene,²⁹¹ men hans mulige tolkning viser at perikopen ikke nødvendigvis kan brukes for å avvise Paulus og hellighetsperspektivet i kristen etikk.

3.5.6 Oppsummering 1 Korinterbrev 5-6 (og 7,12-14)

Kapitlene i 1 Korinterbrev viser hvordan Paulus behandler ulike etiske spørsmål i menigheten hvor hellighet ligger til grunn for hans lære. Jeg har vist dette i kapitlene 5 og 6 hvor Paulus tar opp ulike aktuelle temaer rundt menighetens liv. Han understreker at menigheten skal ta affære mot medlemmer som lever i synd, formaner til å leve fredelig og å ikke oppsøke prostitusjon. I de ulike situasjonene ligger altså hellighet som et grunnprinsipp for formaningene. Dette ser vi i blant annet 6,11 hvor Paulus minner menigheten på den tilstand de nå er satt inn i av Gud. I 7,12-14 dukker imidlertid en paulinsk ”uregelmessig” måte å bruke hellighetsterminologi på. Her er det materiale nok til en avhandling i seg selv, men i min nøyer jeg meg med å gjengi Fee sin forklaring, som viser at den lille perikopen ikke nødvendigvis er tegn på at Paulus ”henger igjen” i den gammeltestamentlige tanke om renhet og urenheter som smitter.

3.6 Oppsummering - kapittel 3

I kapittel 3 som er avhandlingens hoveddel har jeg undersøkt de tre utvalgte tekstene, hver på forskjellig måte, men alle med den hensikt å finne ut av hellighetsbegrepet hos Paulus og hvordan han bruker dette i sine formaninger. Her vil jeg kort oppsummere noen hovedelementer fra kapittel 3 før jeg konkluderer i neste kapittel.

Hellighet henger sammen med Guds vilje, også i Det nye testamente. Paulus bruker begrepet både som en tilstand som mennesket er satt inn i av Gud, og som en prosess, en måte å leve livet på ved Ånden. I 1 Tessalonikerbrevet er hor og urenheter hellighetens motsetninger. Hellighet er et sentralt motiv i formaningene, noe vi også ser i Romerbrevet 12,1-2. Her ser vi at Paulus bruker en rekke ord som har kultisk innhold, i tillegg til ordet hellighet, og at teologi og etikk hos Paulus henger tett sammen. I 1 Korinterbrev 5-6 ser vi hvordan hellighet er en rød tråd i Paulus sine formaninger som er rettet inn mot spesifikke hendelser i menigheten, men som jeg tror vi også kan overføre til vår tid. Den ”uregelmessige” bruken av hellighet i 7,12-14 er en utfordring som jeg ikke har tid til å ta for meg annet enn forklaringen som Fee

---

²⁹⁰ Fee, *First Corinthians*, 301.

²⁹¹ *Ibid.*, 299, fotnote 16.

gir i sin kommentar, og som jeg synes gir en god forklaring på problemet. Dette er imidlertid en perikope som trenger mer utdyping og gjennomgående eksegesi for å komme til bunns i (om det er mulig). Jeg finner det imidlertid ikke sannsynlig at denne perikopen kan bortforklare Paulus' bruk av hellighet i sine formaninger som en "rest" fra hans jødiske fortid.

Kapittel 4

KONKLUSJON OG UTBLIKK

4.1 Oppsummering og konklusjon

4.1.1 Oppsummering

I denne avhandlingen ville jeg undersøke hva som ligger i begrepet hellighet hos Paulus, og hvordan han bruker dette i sine formaninger. Etter en kort og vid introduksjon til begrepet i vår tid (1.2.1), bruker jeg kapittel 2 til å vise hva begrepet betyr, og hvordan det brukes, i Det gamle testamente. Først og fremst er Gud hellig (skilt ut), og alt ifra skapelsesfortellingene er dette en av grunnkarakterene i Guds gjerninger (2.1.1). Gjennom kapittel 2 har jeg gått nærmere inn på hva og hvem som er hellig, nemlig prestene og folket (2.1.2 og 2.1.3) før jeg kommer til hovedtemaet i kapittel 2; Leviticus (2.2). Her går jeg inn på temaet renhet og urenhetsforbud, og bruker en del plass på noen måter å forklare ren –og urenhetsforskriftene i Leviticus. Jeg går så videre til Hellighetsloven (2.3) og fokuserer på Leviticus 19 (2.3.3 og 2.3.5). Her finner vi ordene om at israelfolket skal være hellig fordi Gud er hellig. Jeg har gjort et skille mellom etisk og kultisk hellighet (2.3.4), men påpeker samtidig at dette skillet ikke er totalt da de to henger sammen i Det gamle testamente, men nok må kunne sies å være ulikt vektlagt i de ulike bøkene (særlig mellom mosebøkene og profetene).

Med Det gamle testamente i bakhodet tok jeg fatt på hovedkapittelet, hvor jeg har undersøkt tre perikoper i tre paulinske brev; 1 Tessalonikerbrev, Romerbrevet og 1 Korinterbrev, med tanke på å finne hvordan Paulus bruker hellighetsbegrepet i sine formaninger. Jeg innledet om hellighetsbegrepet i NT (3.1), og gikk siden videre med å eksegere 1 Tessalonikerbrev 4,1-8. Denne delen innledet jeg med ønskebønnene i Tessalonikerperikopens kontekst og jeg har sett nærmere på ordet *ἀγιασμός* da det er dette ordet Paulus bruker i blant annet 1 Tessalonikerbrev 4, 3.4.7 (Ekskurs I). 1 Tessalonikerbrev 4,1-8 har jeg kommentert vers for vers, og forsøkt å la hovedtyngden av kommentarene å ligge på versene 3, 4 og 7. I eksegesen av Romerbrevet 12,1-2 (3.4) går jeg nærmere inn på kultiske begrep i Paulus' etikk, samt tar omveien om Ekskurs II som søker å vise kjennetegn, egenart og grunnlag for formaningene. I 1 Korinterbrev 5-6 og 7,12-14 (3.5) kommenterer jeg større perikoper der det underliggende for Paulus er menighetens hellighet. Her undersøker jeg også kort laste- og dydskatalogenes egenart og kjennetegn Ekskurs III. På bakgrunn av arbeidet i kapittel 2 og 3 konkluderer jeg slik:

4.1.2 Konklusjon

Paulus bruker hellighetsbegrepet for å betegne både *tilstanden* mennesket er satt inn i av Gud ved dåpen (1 Kor 6,11), og den *prosessen*, eller livet, man som kristen ved Ånden kalles og formaner til å leve (for eksempel i 1 Tess 4,1-8). Begrepet hellighet har klare kultiske undertoner, men som vist ovenfor²⁹² former Paulus en transformert kulttanke, fra offer av dyr i tempelet, til at ens eget liv er et velduftende og hellig offer for Gud (Rom 12,1)²⁹³. Fra Det gamle til Det nye testamente skjer også det at den kristne menigheten kalles hellig, og Paulus skiller mellom dem og hedningene på samme måte som Gud skiller mellom israelsfolket og alle andre i for eksempel Leviticus 19,2.

Paulus bruker hellighetsbegrepet aktivt i sine formaninger som en måte å si hva Guds vilje er (1 Tess 4,3), for å beskrive hvordan man skal leve sitt liv som kristen og for å formane menigheten i spesifikke enkeltsaker (1 Kor 5-6). Hellighet, med den betydning som jeg har vist i avhandlingen, ligger som ett av grunnprinsippene for Paulus' formaninger og dermed paulinsk teologi og etikk.

4.2 Utblikk/applikasjonsverdi

Intensjonen med min masteravhandling var å grave litt i det Skarsaune kaller et glemt motiv i Paulinsk etikk; hellighet. Temaet var ganske nytt for meg og det overrasket meg å se at det jeg i utgangspunktet trodde var et veldig snevert tema i virkeligheten har en stor bredde. Blant annet det at hellighet henger så tett sammen med renhet og urenheter som jo er et hovedtema i hele GT. I overgangen mellom GT og NT, gammel pakt og ny pakt er hellighet et tema som er aktuelt for den som leser Bibelen. Det fasinerte meg at dette er et begrep fra en verden som vi i vår vestlige kultur nok har svært liten mulighet til å forstå. Skarsaune påpeker nettopp det at det er vi og ikke jøden Paulus, som har problemer med å forstå hellighet som et motiv i etikk²⁹⁴. Det er nettopp dette jeg søker å belyse i min avhandling: hellighet som motiv i utformingen av en nytestamentlig-kristen etikk. Et stort spørsmål underveis ble hvordan forholdet er til det kultiske i Paulus sine brev. En del i dag mener nemlig at når Paulus taler om hellighet, så er det en ren kulttanke, gammel gods fra Leviticus som ikke gjelder for oss i dag. I min oppgave har jeg prøvd å vise at dette ikke er riktig. Paulus benytter seg av kultiske termer, men i en etisk betydning. Kulten er transformert til det etiske.

---

²⁹² 3.4.2 Kultbegrep og offerttanke i Romerbrevet

²⁹³ Her er det imidlertid en hake: 1 Korinterbrev 7,12-14 som tilsynelatende viser at Paulus mener hellighet kan "smitte" noe som er gods fra den gammeltestamentlige kulttanken. I denne avhandlingen hadde jeg ikke tid til å gå nærmere inn på dette annet enn Fee's forklaring som jeg finner tilfredsstillende nok til å ikke se på denne teksten som et hinder for min endelige konklusjon

²⁹⁴ Skarsaune, "Glemt motiv...", 37.

4.2.1 Hellighet som etisk grunnlag i *Sammen*

Jeg begynte å planlegge denne oppgaven så smått i tiden rett etter at *Sammen* kom ut i februar. Siden det var denne rapporten, og Skarsaunes artikkel, som trigget meg til å skrive om temaet hellighet i etikken vil jeg tilslutt forsøke å anvende noe av det jeg har kunnet konkludere med på nettopp samlivsrapporten *Sammen*.

I utredningens 5. kapittel gjør utvalget rede for det de kaller 'Grunnleggende tolkingsprinsipper'.²⁹⁵ Her forsøker utvalget å gjøre rede for hva som skal være det grunnleggende når man former en kristen etikk. I *Sammen* er dette grunnlaget "troen på Gud som himmelens og jorden skaper".²⁹⁶ Ut ifra dette vil man søke et grunnlag i både det kristne og det allmenne. Selv om alle de tre personene i treenigheten fremheves, velger majoriteten i utvalget at "[e]n kristen etikk om samliv vil ha basis i skapelsesetikken".²⁹⁷ Bare "noen i utvalget"²⁹⁸ ønsker å utdype fremhevingen av hellighet og av Ånden i Paulus' etikk:

Kroppen tilhører Kristus og er 'stedet' eller instrumentet for et hellig liv. Fordi kroppen er så direkte involvert synes det som om seksuell umoral berører menneskets gudsforhold på en spesiell måte. Dette hellige liv som kristne er kalt til, har et innhold som reflekterer Guds skapervilje, en dybde i erkjennelsen som springer ut av et fornyet sinn og en forpliktelse som baserer seg på den hellighet som følger med Åndens gave.²⁹⁹

I resten av utredningen kommer imidlertid ikke dette synspunktet til å gjelde som grunnprinsipp. Utredningens flertall begrunner altså sin samlivsetiske utredning på skapelsesteologi, dermed på det "allmennmenneskelige livet inn i en kristen sammenheng".³⁰⁰ Jeg mener at de veivalgene utvalget gjør her, fører til at rapporten blir ført inn på et altfor ensrettet spor. Det er nesten som om man ikke trenger å lese videre, da tolkningsprinsippene er så tydelig preget av flertallet i rapporten. Min avhandling viser at når man skal forme en kristen etikk, må man ta utgangspunkt i "de hellige", slik Paulus gjør. Gjennom sine formaninger viser han at hellighet er et grunnprinsipp i hans etikk, og noe de kristne er kalt til å være. Utgangspunktet til *Sammen* er altså ikke riktig etter de tekster jeg har undersøkt. Etikken (helligheten) bygger på den hellighet som Gud har satt den kristne inn i. Dermed blir Paulus sin etikk en etterfølgelsesetikk. Først helliget av Gud, og så helliggjørelse ved Ånden. Dette er kristen etikk både i Det nye testamentet, men også i Det gamle testamentet. Det

---

²⁹⁵ *Sammen*, 40.

²⁹⁶ Ibid.

²⁹⁷ Ibid., 41.

²⁹⁸ Ibid.

²⁹⁹ Ibid.

³⁰⁰ Ibid., 40

skapelsesteologiske bekrefter at mennesket er skapt av Gud, men grunnlag for folkets etikk finner vi i Leviticus 19,2 ”Dere skal være hellige, for jeg, HERREN deres Gud, er hellig.” Nettopp dette kallet til å være hellige, eller skilt ut blant folkene, gjentar Paulus i sine formaninger, men i transformert form fra offerkulten til det etiske. I 1 Petersbrev 1,16 finner vi igjen ordene fra Leviticus 19,2 om at de kristne er kalt til et hellig liv. Min avhandling viser at samlivsutvalget begynner i feil ende, nemlig med det allmenne, og argumenterer med at siden samliv gjelder alle, må det allmenne aspektet gjelde så sterkt. Problemet er bare det, at Bibelen opererer ikke med en slik forståelse av etikk. Etikk er først og fremst for Guds utvalgte som kalles til å være hellige/annerledes. I GT er dette israelsfolket, i NT gjelder helligheten de kristne. Som lemmer på Kristi kropp og bare der, kalles hver enkelt kristen og menigheten til å leve i hellighet som ”ny skapning” (2 Kor 5,16).

Jeg kunne også fortsatt denne kritikken, men lar det være med dette. Hovedpoenget er at utvalgets grunnprinsipp nærmest forkaster hellighet i etikk til fordel for skapelsesetikk. Når dette skjer bærer resten av utredningen etter min mening galt av sted. Jeg mener utvalget i større grad burde vektlagt hellighet som et grunnprinsipp for kristen samlivsetikk, da min avhandling viser hvor sentralt dette er i blant annet det bibelske materialet jeg har gått igjennom, særskilt hos Paulus (som ikke bruker skapelse som utgangspunkt for sin etikk i mine utvalgte perikoper i det hele tatt!). Man kan jo også undre seg over hvordan et samlivsutvalg kan komme til den konklusjonen de har, når de grunnlegger denne i skapelsen. Det er nettopp der Gud skaper mann og kvinne, og innstifter ekteskapet mellom dem...

I midten av oktober kom bispemøtets konklusjon basert på *Sammen*. Enda er nok ikke siste ord sagt, men i uttalelsen fra 17. oktober heter det at Bispemøtet bestilte en ”helhetlig og grundig teologisk utredning om kirkens ekteskapsforståelse”.³⁰¹ Min avhandling viser imidlertid at det er aspekter ved paulinsk teologi og etikk som nok bevisst er skjøvet til side i rapporten, som etter min mening burde vært tatt inn som viktige momenter. Ved å skyve tilside hellighetsaspektet i den nytestamentlige etikken har majoriteten i samlivsutvalget etter min mening gjort grep som gjør at det å kalle *Sammen* for en ”helhetlig og grundig teologisk utredning” i beste fall er villedende.

---

³⁰¹ Uttalelse fra bispemøtet, ”Ekteskapet i et evangelisk-luthersk perspektiv”, BM-16/13, 1.

Bibliografi

Kilder

Accordance Bible Software - Versjon 10.3.1

Bibel2011, Bibelselskapets oversettelse 2011

Bibelen - Den autoriserede oversættelse, Det Danske Bibelselskab 1992.

Bibelen – Norsk Bibelselskaps 1930 oversettelse.

Biblia Hebraica Stuttgartensia, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997.

Norsk Salmebok – Verbum forlag, 1985.

Novum Testamentum Graece - 27. reviderte utgave, Nestle-Aland, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1999.

Septuaginta (LXX) – Editio altera, Rahlfs-Hanhart, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2006.

Oppslagsverk og hjelpemidler

Balz, Horst (ed.) og Gerhard Schneider (ed.). *Exegetical dictionary of the New Testament (EDNT)*. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1990

Bauer, Walter. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature (BDAG)*. Edited by Frederick W. Danker. 3rd ed. Chicago: University of Chicago Press, 2000. Accordance Bible Software, Version 10.2.0

Botterweck, G.J, H. Ringgren og H.-J. Fabry. *Theological dictionary of the old testament (TDOT)*. Volume 12, eng. overs, Grand Rapids, Cambridge: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 2003.

Brown, Francic, S.R.Driver, og Charles Briggs. *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament (BDB)*. Oxford: Clarendon, 1979.

Falk, Hjalmar og Alf Torp. *Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog*. Oslo: Bjørn Ringstrøms antikvariat, 1991.

Ferguson, Sinclair B og David F. Wright, (red.). *New Dictionary of Theology (NDT)*. Leicester, Downers Grove: Inter-Varsity Press, 1988.

Freedman, David Noel (ed. in chief). *The Anchor Bible dictionary (ABD)*, Volume 3. New York: Doubleday, 1992.

Kittel, Herhard. *Theological dictionary of The New Testament (TDNT)*, Volume I. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans publishing company, 1964

Schmoller, Alfred. *Pocket Concordance to the Greek New Testament*. Stuttgart; German Bible Society, 2008.

Ulrichsen, Jarl H. *Gresk-Norsk ordbok til Det nye testamente*, Bind 1: A – I. Trondheim: Tapir akademiske forlag, 2009.

Wallace, Daniel B. *Greek Grammar Beyond the Basics*. Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 1996.

Kommentarer

Best, Ernest. *The First and Second Epistles to the Thessalonians*, i serien Black's New Testament Commentaries (BNTC). London; Continuum, 2003.

Dunn, James D.G. *Romans 9-16*, i serien Word Biblical Commentary (WBC) 38B. Word Publishing, 1991.

Fee, Gordon D. *The first Letter to the Thessalonians*, i serien The New International Commentary on the New Testament (NICNT). Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 2009.

Johnstad, Gunnar og Tore Lund. *Håndbok til Det nye testamente*. Oslo: Luther forlag, 2007.

Kjær, Torben. *Første Thessalonikerbrev. Indledning og fortolkning*. København: Dansk Bibel-Institut, 1999.

Malherbe, Abraham J. *The Letters to the Thessalonians : a new translation with introduction and commentary*, i The Anchor Bible. New York: Doubleday, 2000.

Milgrom, Jacob. "Leviticus 17-22", volume 3A i The Anchor Bible. New York: Doubleday, 2000.

Milgrom, Jacob. *Leviticus – A Book of Ritual and Ethics – A Continental Commentary*. Minneapolis: Fortress Press, 2004.

Moo, Douglas J. *The Epistle to the Romans*, i NICNT. Grand Rapids/Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company, 1996.

Wanamaker, Charles A. *The Epistles to the Thessalonians*, i NIGTC. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1990.

Wenham, Gordon J. *The Book of Leviticus* i serien The New International Commentary on the Old Testament (NICOT). Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1979.

Zimmerli, Walter. *Ezkiel 1 – A commentary on the Book of the Prophet Ezekiel, Chapters 1-24*. Philadelphia: Fortress Press, 1979.

Vitenskaplig sekundærlitteratur

Bjerklund, Carl. ”Stilen i de paulinske formaningssetninger.” *NTT*, 61. årg, 1960: 193-217.

Bockmuehl, K. ”Sanctification.” i *NDT*: 613-616.

Delling, Gerhard. ”τέλειος...” i *TDNT Vol. VIII*: 49-87.

Douglas, Mary. *Ren og urent – En analyse av forestillinger omkring urenheter og tabu*. Oslo: Pax Forlag A/S, 1997.

Elgvin, Torleif. ”’To master his own vessel’. 1 Thess 4.4 in light of the new qumran evidence.” i *NTS*. 43, 1997: 604-619.

Fitzgerald, John T. ”Virtue/vice lists.” i *ABD* 6: 857-859.

Foerster, Werner. ”ἀρέσκω...” i *TDNT Vol. I*: 455-457.

Furnish, Victor Paul. *Theology and Ethics in Paul*. Louisville: Westminster John Knox Press, 2009.

Gammie, John G. *Holiness in Israel*. Eugene: Wipf & Stock Publishers, 2005.

Hays, Richard. *The Moral Vision of the New Testament: Community, Cross, New Creation: A Contemporary Introduction to New Testament Ethics*. New York: HarperCollins Publishers, 1996.

Hodgson Jr, Robert. "Holiness – New Testament." i *ABD* 3: 249-254.

Koltun-Fromm, Naomi. *Hermeneutics of holiness: ancient Jewish and Christian notions of sexually and religious community*. Oxford/New York: Oxford University Press, 2010.

Kornfeld, W og Ringgren, H. "קדש" i *TDOT* 12: 521-545.

Kvalbein, Hans. *En hellig, verdensvid kirke – hva betyr det at kirken kalles 'hellig'?*
Avskjedsforelesning på Menighetsfakultetet 1. Juni 2011. Tilgjengelig på:
<http://www.mf.no/index.cfm?id=350813>. Besøkt 10. juni 2013.

Loader, William. *The New Testament on Sexuality*. Grand Rapids, Michigan/Cambridge, U.K: William B. Eerdmans Publishing Company, 2012.

Lønning, Inge. *Levende Luther - Et utvalg*. Drammen: Forlaget Land og Kirke, 1967.

Neusner, Jacob. *The Idea of Purity in Ancient Judaism – The Haskell Lectures, 1972-1973*. Eugene, Oregon: Wipf & Stock Publishers, 1973.

Otto, Rudolph. *The Idea of the Holy*. London, Oxford, New York: Oxford University press, 1958.

Peterson, David. *Possessed by God – A New Testament theology of sanctification and holiness*. Downers Grove: Inter-Varsity Press, 1995.

Procksch, Otto og Kuhn, Karl G. "αγιος..." i *TDNT*: 88-114

Ridderbos, Herman, overs. av Johan Richard De Witt. *Paul – An Outline of His Theology*. Grand Rapids, Michigan og Cambridge: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1997.

Sandnes, Karl Olav. *I tidens fylde – En innføring i Paulus' teologi*. Oslo: Luther forlag, 1996.

Skarsaune, Oskar. "Et glemt motiv i Paulus' etikk?" *Ung Teologi*, 32 årg, nr 2, 1999: 33-43.

Skarsaune, Oskar. "Gudsfolkets renhet og hellighet i Det gamle testamente – relevant for etikken?", i *Teologi for kirken – Festskrift til prof. Dr. theol Torleiv Austad på 65-årsdagen*, (red. J.O. Henrisken, G. Heiene og S.O. Thorbjørnsen; Verbum 2002)

Sun, Henry T.C. "Holiness Code" i *ABD 3*: 254-257.

Utnem, Erling. "Den evangeliske egenart ved den paulinske parenese." i *TTK*, 34. årg, 1963: 65-79.

Wright, David P. "Holiness - Old Testament." i *ABD 3*, 237-249.

Internett

"Ekteskapet i et evangelisk-luthersk perspektiv", Uttalelse fra Bispemøtet i Den norske kirke (Sak BM-16/13), Oslo, 17. Oktober 2013. (Tilgjengelig på <http://www.kirken.no/index.cfm?event=dolink&famId=375555>. Besøkt 25.10.13).

Sammen - Utredning fra et utvalg oppnevnt av Bispemøtet i Den norske kirke, Oslo: Bispemøtet i Den norske kirke, 2013. (Tilgjengelig på <http://www.kirken.no/?event=dolink&famID=337072>).

Kleinig, John, *Sharing in God's Holiness*, artikkel hentet fra internett, 22.6.13
http://webzoom.freewebs.com/pastormatrichard/50_Sharing%20in%20God's%20Holiness%20-%20by%20John%20Kleinig.pdf

Wikipedia. "Thessaloniki" Tilgjengelig på: <http://no.wikipedia.org/wiki/Thessaloniki>. Besøkt 20.07.13.

